

SOKOLOVSKO

Č. 2
2017

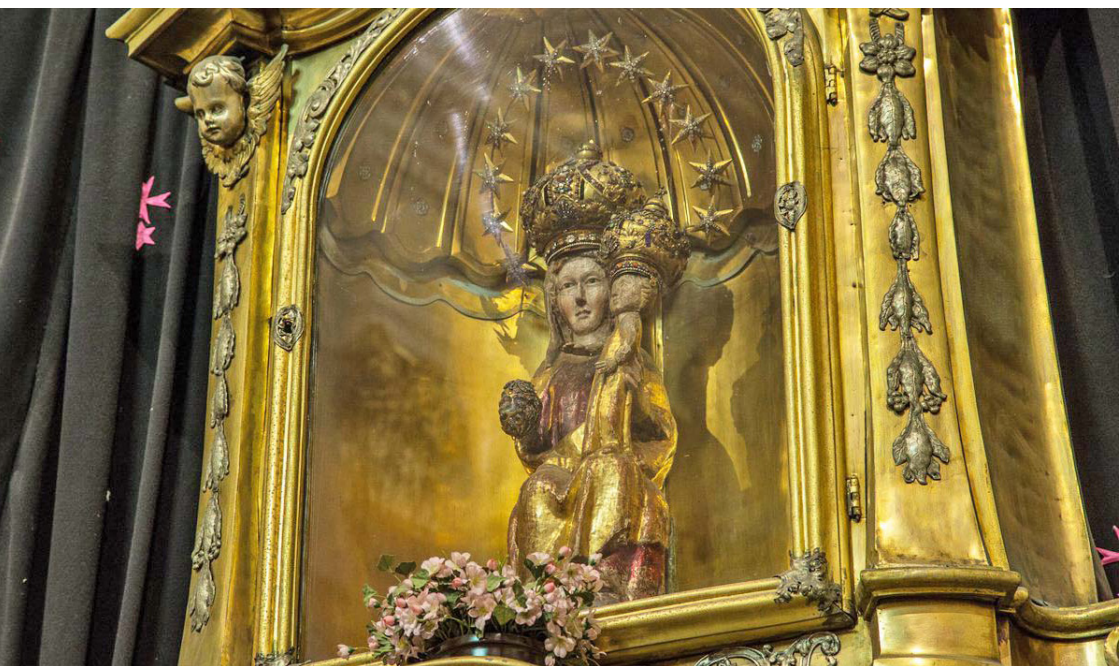

Restaurovaná křížová cesta na zdech kostela svatého Vavřince v Chodově (viz článek na str. 2).

Soška Panny Marie v Chlumu (viz článek na str. 39).

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Obsah:

Křížová cesta z kostela svatého Vavřince v Chodově (<i>Miloš Bělohávek</i>)	2
„Bratřie z Falknova“ (<i>Jan Boukal</i>)	8
Úmrtí arcibiskupa Schönborna v Sokolově roku 1899 (<i>Vladimír Bružeňák</i>)	8
Právovárečné měšťanstvo královského města Loket v roce 1872 (<i>Jaroslav Jirát</i>)	12
Hradecká a zdejší české vyučování (<i>Helena Kavková</i>)	16
Neznámí hrdinové československé zahraniční armády ze Sokolovska – III. část (<i>Jiří Klůc</i>)	19
Běhají tady velká zvířata (<i>Petr Krása</i>)	24
Meinel & Herold, Markhausen (Čechy) (<i>Stanislav Meinel</i>)	26
Rytíř Wotawa (<i>Jan Rund</i>)	30
Tzv. „protistátní“ skupina Michala Kičery (<i>Markéta Šteklová</i>)	34
Chlum Svaté Maří a obětiny (<i>Pavel Vaculík</i>)	39

Slovo redakce

Nevýznamná památka

Před časem jsem si pořídil na Šenvertu pozemek, na kterém stávala na první pohled nevzhledná budova. Každému, kdo kolem ní chodil, bylo jasné, že není dokladem žádného úchvatného řemesla. Stavba se se rozlézala díky nedostatečným základům, zdvo zvětrávalo použitím ošizeného materiálu. Bylo jasné, že objekt musí dolů. Coby poučený laik jsem občas zaregistroval nějakou stavební zajímavost. Třeba dva staré podpěrné dřevěné sloupy, které byly jasně pozůstatkem předchozí stavby, asi nějaké kolny, elektřinu vedenou v olověných trubkách, sem tam nějaký ručně kovaný hřebík nebo skobu, prastaré tvárnice. Zajímavostí byl mohutný trám, na němž byl vypálen letopočet 1868, použité trámy krovu již dříve musely sloužit na jiné stavbě. Jednou se ke mně přichomýtl soused z domu od naproti a po chvíli začal vyprávět. Kdy objekt přesně vznikl, nevěděl. Ale podle jeho svědectví sloužil barák ještě mnoho let po válce neodsunutému Němci jako výrobní rakví. Kluky z okolí tajemný objekt lákal a za tmy tam chodili na výpravy za dobrodružstvím. I soused mezi ně patřil a jednou mu na půdě zapadla do děrovaného zdiva baterka. Později objekt koupil majitel pohřební služby, kterému sloužil jako provizorní márnice. Dalším majitelem byla pošta, za které na objekt čekala doba jeho „rozkvětu“. Stavba byla zateplena, vybudovala se velká vrata pro vjezd dodávek. Později, zřejmě jako výsledek porevolučních privatizací, patřil objekt majiteli autoservisu. O tom, že objekt viděl mnohé, svědčí náš poslední nález – značky automobilu zazděné za komínem, automobil jsme našli v evidenci pohřešovaných aut. Nakonec jsem i tu 60 let starou baterku našel. A stále více jsem si uvědomoval, že i takovéto nenápadné objekty jsou památkou na nesmírně zajímavý život a všelijaké snažení našich předků na sokolovském předměstí.

M. Makovička

Titulní strana: Třetí zastavení křížové cesty po restaurování. (viz článek str. 2)

SOKOLOVSKO Časopis obyvatel a přátel Sokolovska
Ročník 7, číslo. 2 / 2017
Vydává: MAS Sokolovsko, o.p.s.
Editor: Ing. Miroslav Makovička
Redakce: v.bruzenak@seznam.cz
Údaje o distribuci: <http://mas-sokolovsko.eu>

Výkonný redaktor: PhDr. Vladimír Bružeňák
Redakční rada: Ing. Miroslav Makovička,
PhDr. Vladimír Bružeňák, Ing. Petr Krása,
Ing. Michael Rund
Registrační číslo: MK ČR. 19466
Za obsah příspěvků zodpovídají autoři.

Křížová cesta z kostela svatého Vavřince v Chodově

Křížová cesta je symbolické vyobrazení poslední cesty Ježíše Krista z Jeruzaléma na vrch Golgota, kde byl ukřižován. V průběhu staletí se počet zastavení proměňoval, až se nakonec na počátku barokní doby ustálil na čtrnácti. Některá zastavení jsou založena na svědectví evangelistů, jiná vznikla na základě legend a církevní praxe.

Stav pláten před restaurováním.

to, o čemž svědčí zápis ve farní kronice („V roce 1789 nechal Franz Helfert, zdejší farář, zřídit pro místní kostel křížovou cestu za cenu 140 zlatých“). Není ani vyloučena možnost, že je cyklus obrazů dílem více osob. Nasvědčuje tomu stylová a výtvarná nejednotnost jednotlivých zastavení. Na první pohled je patrné, že tvůrce obrazů byl maximálně pomocným malířem v nějaké umělecké dílně – postavy i výrazy tváří jsou velmi strnulé a schematické.

Dalšími autory je přejímán chybně interpretovaný zápis farní kroniky z roku 1839, ve kterém tehdejší farář Georg Schön píše, že křížová cesta byla zřízena s největší pravděpodobností („höchstwahrscheinlich“) v roce 1778, ve kterém je ke dni 26. října datována listina provinciála františkánského řádu, který povolil chodovskému kostelu zřídit křížovou cestu a obdařil ji „na věčné časy“ plnomocnými odpustky. Farář Schön vycházel z logického, ale chybného předpokladu, že plátna byla zakoupena záhy po udělení svolení a přehlédl původní zápis z roku 1789.

Jméno autora pláten je nám zatím neznámé, stejně jako otázka, zda pracoval podle nějaké předlohy, což bylo pro tvorbu církevních obrazů té doby typické. Jisté podobnosti lze najít s křížovou cestou v bazilice Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Evangelisty ve Waldsassenu, která vznikla jen o dvacet let dříve a mohla být pro malíře inspirací. Obrazy byly pojaty tak, aby velikostí odpovídaly prostoru chodovského kostela a každé plátno má proto úctyhodné rozměry dva metry na výšku a metr a půl na šířku.

Nejčastěji má čtrnáct ustálených zastavení podobu obrazů – svou křížovou cestu by měl mít každý farní kostel – ale v barokní době byly velmi oblíbené i další způsoby zpodobňování křížové cesty, například v podobě kapliček zasazených do krajiny. U těchto zastavení si křesťané především v postní době připomínají poslední cestu Ježíše Krista.

Počátky tvorby křížových cest sahají hluboko do středověku, ale největší rozšíření je spojené až s 18. stoletím, kdy papežové Klement XII. a Benedikt XIV. uznali čtrnáct zastavení vytvořených františkány za závazné pro celou katolickou církev (roku 1731) a všechny křížové cesty obdařili plnomocnými odpustky (1746). V důsledku těchto rozhodnutí se začaly křížové cesty umísťovat nejprve ve velkých městských chrámech a od 19. století se staly samozřejmou součástí všech katolických kostelů.

Křížová cesta pro chodovský kostel byla původně namalována neznámým, pravděpodobně regionálním, amatérským umělcem v roce 1789 na objednávku chodovského faráře Franze Helferta

Transport pláten do restaurátorské dílny.

Návrat křížové cesty do kostela v létě 2017.

V roce 1839 se tehdejší farář Georg Schön rozhodl nahradit stará plátna novými obrazy, neboť původní malby byly (podle jeho slov ve farní kronice) vybledlé a opotřebované. Za tímto účelem byly zakoupeny kopie kartonů akademického malíře Josefa Führicha (1800–1876), které vytvořil pro křížovou cestu na pražském Petříně. Záměrem faráře Georga Schöna bylo postupně nahrazovat staré obrazy novými plátny podle führichových předloh. První nový obraz (třinácté zastavení – snímání z kříže) namaloval hned v roce 1839 známý pražský malíř Václav Markovský, který si za toto dílo vzal pouhých 16 zlatých. Informace o tom, že Václav Markovský je autorem prvního nového obrazu zmátla ve dvacátých letech dvacátého století regionálního historika a vlastivědce dr. Antona Gnirše, který

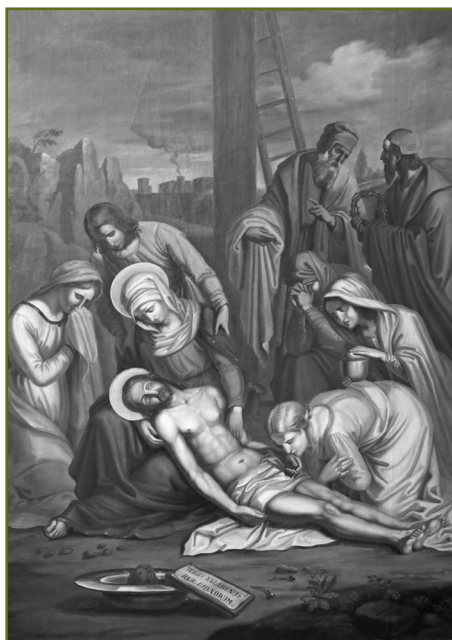

Návrat křížové cesty po restaurování.

tak Markovskému přisoudil první zastavení celého cyklu křížové cesty. Ve stejném roce jako třinácté zastavení vzniklo i plátno třetího zastavení (Ježíš padá poprvé pod křížem), jehož autorem se stal (bez nároku na honorář) regionální amatérský umělec a pozdější spolujitel chodovské porcelánky Johann Hüttner (1794 -?). Jeho dílo lze pokládat z celého cyklu za nejzdařilejší. Poslední – čtrnácté – zastavení (Ježíš je ukládán do hrobu) namaloval v roce 1845 rodák z Horního Slavkova Anton Hölperl (1820–1888). Posledním novým obrazem, který byl v rámci finančních možností chodovské farnosti ještě pořízen, se stalo deváté zastavení, které pro chodovský chrám vytvořil v roce 1846 loketský malíř porcelánu Johann Wilhelm Wildt (1814–1871). Všechny obrazy byly financovány prostřednictvím sbírek a z vlastních financí tehdejšího faráře, případně je financovaly jednotlivé vesnice chodovské farnosti, jak dokládá například nápis na třetím zastavení, jehož zřízení financovali obyvatelé Mírové. Farář Schön se o Velikonocích 1846 ještě pokusil znovu apelovat na farníky a sehnat prostředky na další plátna. Na tuto výzvu reagovaly ochotně především obce Mírová a Chranišov, z ostatních vesnic přispěli už jen jednotlivci. Všechny nové obrazy se drží téměř doslovně Führichovy předlohy a s jednou výjimkou byly nové výjevy namalovány na barokní plátna z roku 1789, na kterých překryly původní výjevy.

Když se ukázalo, že na namalování dalších nových pláten se nepodaří sehnat dostatek prostředků, rozhodl farář alespoň o opravě všech starších zastavení. Tyto „restaurátorské“ práce provedl ostrovský malíř Franz Xavier Hickman, který některá plátna zásadním způsobem plošně přemaloval. Na pokyn faráře také obrazy omyl jemným pískem, aby odstranil nečistoty a plátna přetřel silnou vrstvou laku. Cílem bylo zabránit degradaci maleb v situaci, kdy nebudou delší dobu opravována.

V roce 1905, za působení faráře Wenzela Möckla, bylo (zřejmě z důvodu špatného stavu původního obrazu z roku 1789) nově zřízeno první zastavení křížové cesty, které namaloval sokolovský malíř Anton Würschnitzer (1847–1914), o čemž svědčí tužkou napsaný německý přípis na zadní straně rámu

Třinácté zastavení chodovské křížové cesty.

Čtrnácté zastavení chodovské křížové cesty

Restaurovaná křížová cesta na zdech chodovského kostela svatého Vavřince.

„Namalováno v roce 1905 Antonem Würschnitzerem ze Sokolova nad Ohří“. Tím byl ukončen více než sto let trvající vývoj celého obrazového cyklu. Tento obraz se svými rozměry vymyká všem ostatním, mezi které nezapadá ani použitým rámováním. Vladimír Prokop a Lukáš Smola ve svém Sokolovsku (PROKOP, Vladimír a SMOLA, Lukáš. Sokolovsko: umění, památky a umělci do roku 1945) toto plátno přisuzují Josefu Führichovi, čemuž ovšem neodpovídá ani styl a kompozice díla. Anton Gnirs oproti tomu ve své *Topografii* výslovně píše, že „v nedávné době bylo [...] první zastavení nahrazeno moderním dílem“.

Pro svůj špatný stav byla křížová cesta v druhé polovině 20. století uložena do půdních prostor nad kůrem, kde měla vyčkat na opravy. Na ty se ale nenašly prostředky a na obrazy se postupně téměř zapomnělo. Na jejich místo v kostele pak byly zavěšeny podstatně menší tisky z počátku 20. století.

V nevyhovujících prostorech byly obrazy vystaveny povětrnostním vlivům a změnám teplot, jejich postupně pokryla povrch silná vrstva nečistot a holubího trusu. Barevné vrstvy začaly odpadat od pláten, některé obrazy byly protržené, nebo jinak fyzicky znehodnocené. Mnohá zastavení, jako například výjev Ukřížování, byla z více než z poloviny zničená a za běžných okolností téměř nerestaurovatelná.

Plátna znovuobjevil až regionalista Vladimír Prokop během přípravy publikace Sokolovsko a na hodnotu pláten upozornil zástupce Města Chodova, které je od roku 2006 majitelem kostela svatého Vavřince. Na základě toho byl celý cyklus pláten v roce 2015 prohlášen kulturní památkou České republiky a byl vypracován plán postupné obnovy všech zastavení, což se podařilo i díky četným dotačním titulům. Restaurování obrazů se ujali akademičtí malíři Jiří Matějčík a Milan Kadavý, kteří v letech 2016–2017 postupně obnovili všechna plátna, včetně rámu a zdobených nástavců. Od srpna 2017 jsou všechna obrazy opět na stěnách kostela svatého Vavřince.

Miloš Bělohávek

„Bratřie z Falknova“ v česky psané listině z chebského archivu z roku 1439. Příspěvek k dějinám češtiny jako jazyka komunikace v pozdním středověku

Čeština začíná ve větší míře pronikat do psaného jazyka během 14. století a již tehdy se s ní setkáme v listinách a listech. Právě ty jsou hlavním zdrojem našeho poznání písemné komunikace středověkých lidí. Jako jazyk písemné komunikace užívali češtinu v pozdním středověku zejména čeští a moravští šlechtici. Jejich užívání pak proniklo i na panovnický dvůr, a to nejen český, ale i na dvory sousední. Pozoruhodné však je, že češtinu jako jazyk písemné komunikace využili i falknovští (tj. sokolovští) měšťané (jejichžrodným jazykem byla bezpochyby němčina) ve své písemnosti adresované roku 1439 městské radě v Chebu. Než zaměřím svou pozornost na tento dokument, pustil bych se rád do drobného exkurzu, mapujícího komunikaci českého prostředí s Chebem. Až do pozdního středověku probíhala komunikace mezi Chebem a jeho okolím v latině, kterou později téměř zcela nahradila němčina. Do Chebu, jedné z hlavních opor moci katolické strany v zemích Koruny české, zasílali své německé listy za husitských válek členové pl-

Erb pánů ze Švamberka z Wernigerodského erbovníku (15. století).

zeňského landfrýdu i rozliční šlechtici a měšťané ze severozápadních Čech. Pravděpodobně nejstarší česky psaná písemnost v chebském archivu v českém jazyce pochází z roku 1432 a jedná se o list někdejšího husitského hejtmana v Tachově Jana z Královic. Z mladší doby se pak v chebském archivu dochovaly stovky dalších českých písemností, jejichž původci byli např. Jiří z Poděbrad, Jakoubek z Vřesovic nebo Burian z Gutštejna. Jazyk písemnosti ovšem není vždy důkazem jazykových dovedností vydavatele, neboť pisatelé většiny listů byli písaři a nikoli jejich vydavatelé. V některých dochovaných písemnostech odeslaných do Chebu v češtině se vyskytují omluvy odesílatele, který při sobě zrovna neměl „německého písaře“. Písařů, kteří by ovládali více jazyků současně, bylo patrně v pozdně středověkých Čechách poskromnu, a pokud se přeci jen takový objevil, mohl dosáhnout pozoruhodného kariérního vzestupu. Příkladem úspěšného písaře znalého více jazyků může být Jošt z Einsidle, sekretář králů Jiřího a Vladislava, který byl dokonce povýšen do rytířského stavu.

Nyní se vrátíme k výše uvedené písemnosti. Listinu vydali 14. listopadu 1439 na hradě Švamberk-Krasíkov u dnešních Konstantinových Lázní Kunc Trubač a bratři Erhart a Hanuš Haklové z Falknova (Sokolova). Písemnost se svým obsahem velmi podobá tzv. průměrným listům, ale není průměrným listem v pravém slova smyslu. Jedná se o potvrzení toho, že se vydavatelé nebudou městu mstít (tzv. urfrýd). Trubač a bratři Haklové byli služebníky Hynka Krušiny ze Švamberka, který spolu s panošem Jindřichem Hvozdem z Horušan písemnost zpečetil, neboť vydavatelé listiny své vlastní typáře (pečetidla) neměli. Hynek Krušina byl hejtmanem plzeňského kraje a od předchozího roku (1438) také placeným ochráncem Chebu. Spolupráci mezi Švamberkem a Chebem však záhy přerušil incident, jehož pozadí nám není známo a během kterého byli popraveni dva Švamberkovi služebníci. Smír mezi oběma stranami byl sice uzavřen již koncem srpna 1439, ale bylo třeba ještě právně ošetřit zamezení msty městu ze strany spolubojovníků a příbuzných popravených, k čemuž došlo až se značným zpožděním. Přestože byla jazykem „bratřie z Falknova“ nepochybně němčina a většina písemností, které zaslal Hynek Krušina ze Švamberka do Chebu je rovněž německy, urfrýd je v českém jazyce. Na otázku, proč tomu tak je, nelze zcela uspokojivě odpovědět, ale můžeme uvažovat o několika variantách. Jak již bylo naznačeno výše, ne všichni písaři ovládali více než jeden jazyk a je tedy možné, že jinak německy komunikující Švamberk neměl zrovna na svém hradě němčinu ovládajícího písaře. Dále lze uvažovat, že pisatelem písemnosti byl v ní na prvním místě uvedený Kunc Trubač, pro nějž byla patrně s ohledem na jeho přízvisko mateřštinou čeština. Třetí možností mohlo být užití češtiny jakožto integračního jazykového prvku. Během 15. století byl již Cheb více propojen s Českým královstvím, k němuž byl od doby prvních Lucemburků připojen coby dědičná říšská zástava. V Čechách husitského věku se čeština postupně prosazovala jako jednotící komunikační prvek. Sledovaná listina, jejímiž spoluvydavateli byli i falknovští bratři, až dosud nebyla edičně vydána. Při tvorbě edice listiny jsem přihlédl k edičním zásadám Jiřího Daňhelky (Směrnice pro vydávání starších českých textů, in: Husitský Tábor 8, 1985, 285-301). Zájemci o starší dějiny našeho regionu se tak mohou blíže seznámit s touto pozoruhodnou písemnou památkou.

Státní okresní archiv Cheb, fond 1 (=Archiv města Cheb), kart. 491, fasc. 673, sign. A2829/1

My Kunc Trubač, Erhart Hakl a Hanuš Hakl bratřie z Falknova známo činíme listem tímto přede všemi lidmi nynějšími kdož by jej čtli i viděli nebo čtúce jej slyšeli. Jakož slovutné opatrnosti purkmistr, konšelé i příšežní páni ze Chba (sic!) pro některé příčiny bratry naše stínali a utratili jsú, o to jsme s nimi přátelsky smluveni. Za to jsú nám svrchupsaní páni a měšťané dosti učinili, protož mocí listu tohoto svrchupsaným pánom a měšťanom ze Chba i jich všem služebníkóm a lidem poddaným slibujem každý zvláště pod naši ctí i vierú i pod najvyšším právem toho záštie nezpomínati ničímž zlým, ani skutkem, ani slovem, ani i žádnú věc věčně a budúcně. Pakliby jehož pane bože ostrúc kto z nás svrchupsaných neb naši budúci to záštie kdy čím zlým a nepodobným zpomenuli svrchupsaným pánom a měšťanom neb jich poddaným, a to na kterého z nás bylo dovedeno a ukázáno s vědomím vieřehodným, tehdy to známe, že jest ten učinil proti své ctí i vieře a kdež by nás svrchupsaní optali páni a mieštiené jmalí nás za své vězně všudy vzdvihnúti a zvieti, kdož by to z nás proti nim učinil. A nám proti nim nižádné právo duchovnie ani světské ani i žádný glejt nejmaš spomocen býti. A k tomu na svědomie a na pevné potvrzenie prosili jsme urozeného pána pana Hynka Krušiny ze Švamberka, hautpmana (sic!) kraje plzeňského, a urozeného panoše Jindřicha Hvozda z Horušan, že jsú na svědomie sobě bez škody své pečeti přitiskli k tomuto listu dobrovolně. Jenž dán a psán na Švamberce léta čtúc od narozenie syna Božího tisícíého čtyřstého třidcátého devátého v tu sobotu po svatém Brikcí. (= 14. 11. 1439).

Jan Boukal

Úmrtí arcibiskupa Schönborna v Sokolově roku 1899

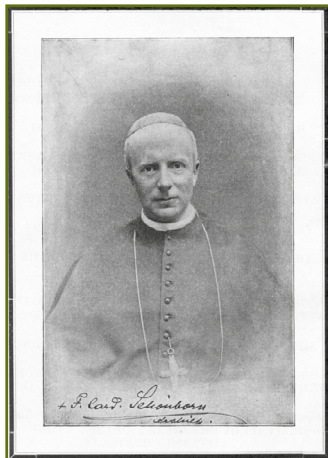
S městem Sokolov je v dějinách spojena řada poměrně zajímavých osobností, a to nikoliv jen jako rodáci, ale i coby jeho návštěvníci, ať již se jedná například o spisovatele Karla Maye či všeuměla Johanna W. Goetha. Výjimečně se však pro významné návštěvníky města stala jeho návštěva posledním skutkem v životě. V případě pražského arcibiskupa Františka de Paula Schönborna se to však stalo. Jeho celé jméno a titul zněly – Jeho eminence, vysoce ctěný pan, kníže-arcibiskup pražský František, křtěný Franz Maria Karl Erwin Paul z Pauly kardinál-kněž hrabě Schönborn-Buchheim-Wolfsthal, rozený legát apoštolské stolice v Království českém a v diecezích bamberské, míšeňské a řezenské, skutečný tajný rada jeho veličenstva, rytíř řádu sv. Štěpána, kancléř obou teologických fakult c. a k. Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, doktor posvátné teologie. A jistě nebyl osobností nezajímavou.

Pozdější kardinál a arcibiskup Schönborn se narodil jako František de Paula, říšský hrabě ze Schönbornů 24. ledna 1844 v Praze jako třetí syn hraběte Ervína a matky Kristiny, rozené hraběnky Brühlové. Jeho otec s ním počítal do diplomatických služeb, proto mladý František začal navštěvovat gymnázium na Malé Straně, kde roku 1863 omduroval, a následně odešel studovat práva na pražské univerzitě. Studium však v roce 1866 přerušil v důsledku prusko-rakouské války, vstoupil totiž do řad armády a jako poručík 6. pluku kyrysníků prince Alexandra Hessenského se zúčastnil bitev u Náchoda a Hradce Králové. Po válce dokončil pak roku 1868 studia práv, avšak do diplomatických služeb se mu zřejmě příliš nechtělo a dal se raději na duchovní dráhu. V letech 1869 a 1870 studoval teologii v Římě a posléze do roku 1874 v Innsbrucku. Ještě v době studií byl kardinálem Bedřichem Schwarzenbergem vysvěcen na kněze. V roce 1875 byl v Římě jmenován doktorem teologie a ještě téhož roku se vrací do Čech.

Pohled na Sokolov a zámek Nostitzů v 90. letech 19. století.

a.

b.

c.

Další čtyři roky tráví Fratišek Schönborn v Plané u Tachova, kde působí jako místní kaplan a získává si u obyvatel značnou oblibu. Následuje odchod do Prahy a do října 1883 působnost na místě ředitele arcibiskupského semináře. Roku 1883 zemřel českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík a volba nového biskupa padla právě na Františka ze Schönbornů. Císař František Josef I. jej jako biskupa potvrdil 22. srpna a 28. září následovalo potvrzení od papeže Lva XIII. V době působení v Českých Budějovicích odjel František Schönborn dvakrát do Říma, aby zde pomohl se zřízením Collegia Bohemica, koleje, kde by se kněží z Čech mohli připravovat ke kněžskému povolání. Jeho snaha byla korunována úspěchem a 4. listopadu 1884 byla kolej slavnostně otevřena. Papež Lev XIII. jej dokonce jmenoval papežským prelátem a asistentem papežského trůnu.

V roce 1885 zemřel pražský arcibiskup Bedřich Schwarzenberg. Otázka, kdo usedne na uprázdněný arcibiskupský stolec, nebyla příliš složitá. František Schönborn si v katolické církvi a u vládnoucích kruhů získal již tak dobrou pověst a měl tolik předpokladů, že jiná volba prakticky nepřipadala v úvahu. 21. května 1885 císař František Josef I. jeho volbu 28. pražským arcibiskupem a českým primasem potvrdil a 15. srpna byl v Chrámu Sv. Víta František Schönborn slavnostně uveden do úřadu.

Dalších 14 let úřadu pak bylo vyplněno prací, svěcením kostelů a kaplí, bohoslužbami, podporou katolických spolků, podporou dostavby Chrámu Sv. Víta atd. V roce 1889 byl jmenován dokonce kardinálem. Během svého působení zažil mnoho zajímavých příhod a setkání, především na cestách po nejrůznějších farnostech. V roce 1886 mu jen šťastné vnuknutí zachránilo život. 22. července zavítal do Kocerad na Sazávě. Po biřmování se chtěl nechat přívozem převézt na druhý břeh, aby tam přenocoval na zámku hraběte Khevenhüllera v Komorním Hrádku. Místní obchodník jej však varoval, aby to nedělal, neboť řeka je po deštích rozvodněná. Arcibiskup a jeho doprovod poslechli, jiná skupina tvořená místními obyvateli však nikoliv. Jejich přívoz se v rozbourěné řece převrhl a 22 lidí se utopilo, většinou šlo o děti školou povinné. Zachránili se jen 4 jedinci...

27. května 1899 odjel arcibiskup a kardinál Schönborn posvětit nově zbudovaný pomník bitvy z roku 1866 v Křečhoři u Kolína. Nutno poznamenat, že odhalení a svěcení bylo poznamenáno

a. *Smutečně zarámovaný portrét arcibiskupa Františka z Pauly hraběte kardinála Schönborna*

a. *Arcibiskupova busta vytvořená roku 1900 sochařem Viktorem Tilgnerem.*

b. *Busta kardinála Schönborna v Pernštejské kapli Chrámu sv. Víta.*

Smuteční průvod s rakví arcibiskupa a kardinála Schönborna Prahou 29. června 1899.

národnostními třenicemi a neúčastí českých spolků, neboť na pomníku nebyl žádný český nápis. Ten den bylo chladno a deštivo a arcibiskup se při svěcení nachladil. Nemoc se zprvu nezdála nijak zhoubná, přesto plicní katar neustupoval, navíc druhý den šel s průvodem pražských mužů na Svatou Horu a po několika dnech odjel biřmovat a kázat do obcí okolo Chotěšova, Stříbra a Kladruv. Studené a vlhké prostředí tamních kostelů

a klášterů mu na zdraví nijak nepřídalo a zprvu nenápadná choroba začala nabývat nepěkných rozměrů.

23. června měl biřmovat v kostele ve Starém Sedle nedaleko Sokolova, kam odjel 16. června a ubytoval se na zdejším zámku Nostitzů. Nadále kázal a biřmoval, ovšem 21. června jej postihl záchvat nemoci a musel proto na sokolovském zámku ulehnout. K jeho lůžku byl povolán místní lékař Ludwig rytíř Wotawa a doktor Baumgarten z Wörishofenu. Zpočátku nevypadal arcibiskupův stav zle, stále úřadoval, i když neopouštěl zámek a lékaři mu zakázali kamkoliv odjet. Avšak během dalších několika dnů se nemoc zhoršovala, léky nezabíraly a začalo vynechávat srdce. Arcibiskup Schönborn poznal, že se blíží jeho poslední chvíle a žádal o svatě přijímání a poslední pomazání. U jeho lůžka celé dny a noci pobývali arcibiskupovi nejbližší spolupracovníci, kanovník dr. Frind, páter Kolb a sekretář Anton Wünsch. Do Sokolova přijel za nemocným arcibiskupem i jeho přítel, pomocný pražský biskup a probošt staroboleslavské kapituly Ferdinand Kalous.

Na arcibiskupovu počest byla v roce 1899 vydána J.B. Pichlem pamětní medaile.

Naše korespondence.

Z Prahy, dne 17. července 1899.

(Převodní dopis „Plzeňských Listů“.)

Sokolov (Falkenau) — Batovečův kalendář. — Voskát — okresním tajemníkem. — Samberkova fraška.

Tyto dny dočetl jsem se v jednom krajském časopisu, že pražský arcibiskup kardinál hr. Schönborn zemřel v Sokolově!! Z počátku nevěděl jsem, co je vlastně ten Sokolov. Myslel jsem, že to je skutečné místo, v němž nalezá se zámek hr. Nostice. kde zvěšený duchovní hodnostář skončil. Vřak chyba lávky! Záhy poučen jsem byl, že Sokolov je český Falkenau! Jak my jsme vynalézaví, kde toho není potřeba. Zrovna

Část článku z Plzeňských listů, kde se již roku 1899 objevuje pojmenování „Sokolov“.

Sokolově do telefonu řekl, že v plicním laloku nastalo ochrnutí (německy Lähmung), kdežto telefonista v Praze slyšel, že nastalo zlepšení (Lösung). Hrabě Erwein Nostitz však brzy ráno telefonoval arcibiskupově matce a jeho bratrům a též zpravil pražskou kapitolu. V 7 hodin se tak v chrámu sv. Kajetána na Malé Straně konaly za zesnulého první modlitby a na budově arcibiskupství zaválaly smuteční prapory. Ještě dopoledne se sešla kapitula sv. Víta, aby se usnesla nad konkrétností pohřbu Jeho Eminence. Taktéž byla otevřena arcibiskupova závět, ve které projevil zesnulý přání být pohřben v Chrámu sv. Víta v Praze, a sice v téže kapli, v níž je pochován kardinál Schwarzenberg, tedy v Pernštyňské kapli. Kromě toho odkázal arcibiskup Schönborn polovinu svého jmění českému collegiu v Římě, čtvrtinu Chrámu sv. Víta na jeho dostavbu a čtvrtinu svému nástupci k dokončení celé řady věcí, které za svého života nestihl.

Tělo zesnulého arcibiskupa a kardinála mělo v Sokolově spočinout do 27. června, kdy po vykropení mělo být převezeno do Prahy, kde měl 28. června proběhnout velkolepý pohřeb. Do Sokolova přijel z Prahy dr. Hlava, jenž tělo pitval a konstatoval malé rozšíření zánětu v obou polovicích plicních laloků a poněkud ztučnělé srdce. Poté bylo tělo nabalzamováno a uloženo do dvojité rakve se skleněným víkem, aby bylo možno mrtvému pohlédnout do tváře. Žižkovský sochař Alois Rittich odlil arcibiskupovu tvář, aby se zachovala jeho poslední podoba. V přízemí sokolovského zámku byla zřízena pietně vyzdobená kaple, kde bylo Schönbornovo tělo vystaveno na katafalku. Čestnou stráž okolo vytvořili členové sboru vysloužilých vojáků ze Sokolova, ostrostřelci a hraběcí lesní úředníci, za zemřelého konali modlitby sokolovští kapucíni.

27. června se uskutečnil převoz ostatků zesnulého arcibiskupa na sokolovské nádraží. Ten den se do města sjelo mnoho významných osobností nejen z města a okolí, ale i například z Karlových Varů či Mariánských Lázní. Přijela též řada členů rodu Schönbornů. Celou cestu ze zámku do kostela a na nádraží, jež začala v půl šesté odpoledne, lemovaly stovky místních obyvatel, stejně jako velké množství horníků ve slavnostních uniformách. Několik velkých šachet dokonce ten den přerušilo práci, aby se jejich zaměstnanci mohli přijít s arcibiskupem rozloučit. V čele průvodu šla školní mládež, následovaly nejrůznější spolky, střelecké, hornické, vysloužilecké, poté horníci s hudbou a praporem, hasiči, katolické spolky a duchovní. Za rakví kráčeli kanovníci metropolitní kapituly s arcibiskupskými tajemníky, velmistr křížovníků dr. Horák, hrabě Vojtěch Schönborn, hrabě Erwein Nostitz, hrabě Leopold Nostitz,

Neúčinkovaly však ani léky, ani modlitby, ani přítomnost arcibiskupových nejbližších. „Žehnám vždy věrné kapitule, všemu milovanému kléru a všemu národu. Požehnej vás Otec, Syn i Duch Svátý,“ pronesl arcibiskup v časných ranních hodinách v neděli 25. června latinsky svou poslední modlitbu a následně mohl doktor Wotawa již jen konstatovat, že srdce arcibiskupa Schönborna dotlouklo. Byly 3 hodiny 20 minut ráno 25. června 1899.

Zprávy o jeho smrti se již v nedělních ranních hodinách donesly do Prahy. Zprvu nikdo zprávám o úmrtí nevěřil, neboť ještě večer přinesly pražské večerníky zprávy o tom, že se arcibiskupův stav zlepšil. Zavádějící zprávy však zřejmě byly způsobeny nekvalitním telefonním spojením, neboť zpravodaj v So-

hraběnka Gita Nostitz, kníže Max Fürstenberg, kníže Alain Rohan, princ Gottfried Hohenlohe, hrabě Jindřich Clam Martinic, ministr zahraničí baron Aloys Lexa Aehrental a další významní politici a šlechtici, městská zastupitelstva Sokolova (v čele se starostou Kremlingem), Jindřichovic a Kraslic či další státní úředníci. Málodky ve své historii viděl Sokolov tak velké shromáždění zemské šlechty... Msgr. Kalous za asistence 63 duchovních napřed arcibiskupovo tělo v sokolovském kostele sv. Jakuba Většího vykropil a následně se celý průvod dal za vyzvánění zvonů do pohybu k nádraží, kde byla rakev opět slavnostně vykropena. Následně byla přendána do černě vyzdobeného vagónu a po několika minutách se celý vlak rozjel směrem k Praze, kam dojel příští den ráno, tedy 28. června kolem 7. hodiny.

V hlavním městě se poté konal slavnostní pohřební průvod od nádraží (dnes Masarykovo) přes ulici Na Příkopěch, Staroměstské náměstí, Malou Stranu až do arcibiskupského paláce na Hradčanech. Poslední arcibiskupovu cestu lemovaly tisíce lidí. V arcibiskupském paláci pak bylo Schönbornovo tělo vystaveno ve zvláštní místnosti až do odpoledne 29. června, kdy konečně spočinulo v Pernštýnské (také Staré arcibiskupské) kapli Chrámu sv. Víta. A spočívá zde dodnes.

Malou zajímavostí je, že Plzeňské listy přinesly 17. července 1899 zprávu o úmrtí arcibiskupa Schönborna v „Sokolově“. Nikoliv ve Falknově či ve Falkenau. Název Sokolov se tak neoficiálně, ale prokazatelně objevoval již desítky let předtím, než bylo město roku 1948 skutečně přejmenováno.

Vladimír Bružeňák

Právovárečné měšťanstvo královského města Loket v roce 1872

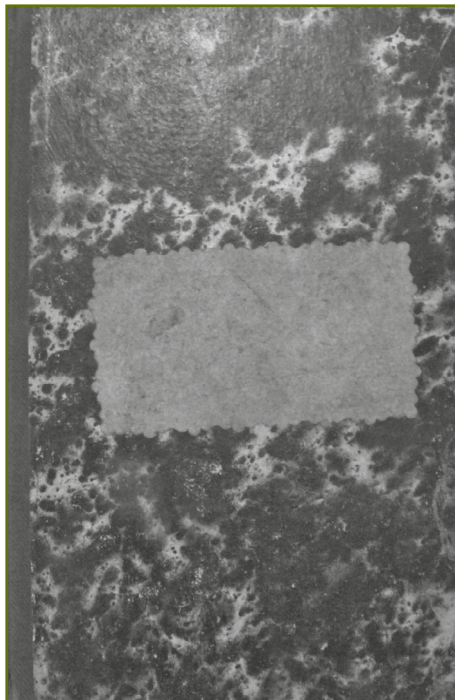
Várečné právo související s výkonem pivovarnictví a krčmářství v královském městě Lokti odvozovali právováreční měšťané dle svých stanov v době 19. století od zemských privilegií. Sami však už nevěděli, kdy toto právo poprvé získali, a tuto dobu označovali za pradávnu. Oprávnění provozovat pivovar umístěný uvnitř starého města Loket mohl pouze držitel právovárečného podílu, který byl vázán na právovárečný dům. Těchto podílů bylo v roce 1872 celkem 113 a všichni jejich držitelé spadali pod společnost „Právovárečné měšťanstvo města Loket“ se sídlem v Lokti.

Společnost také vlastnila roku 1872 ještě řadu nemovitostí ve městě v Lokti, jako pivovar spolu s náležející sladovnou a požahovnou sudů (dílna k požahování sudů a jejich smolení). Mimo Loket vlastnila společnost do roku 1871 pivovar v Lipnici, který prodala ve stejném roce za částku 27 100 zlatých. Tento pivovar měli v držení právováreční měšťané už od roku 1719, kdy ho odkoupilo samotné město Loket spolu se statkem v Lipnici od hraběte Johana Nostice Rhinecka. Z majetku společnosti v obci Lipnice se dochovaly do roku 1872 ve vlastnictví společnosti skalní sklepy, pozemky a jiná inventární zařízení už bez samotného pivovaru.

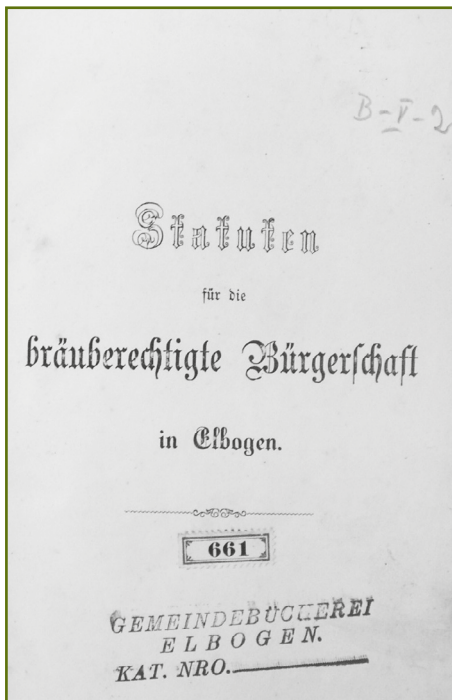
Typář uložený v dokumentech archivního fondu právovárečného měšťanstva v Lokti, SOkA Sokolov se sídlem v Jindřichovicích (poznámka typář města Loket).

Vnější část a celkový pohled na statuty (stanovy) právovárečného měšťanstva Loket.

Vnitřní část statutu (stanov) právovárečného měšťanstva v Lokti

S právovárečným podílem se mohlo v některých ohledech volně zacházet (koupě, prodej, odstoupení), ale mělo to také svá daná pravidla. Každé nabytí tohoto právovárečného podílu společnosti se muselo nahlásit dozorčí radě do 4 týdnů od jeho získání. Pokud k tomu nedošlo, tak platnost právovárečného podílu nebyla uznána a předchozí majitel musel za to zaplatit peněžní úhradu a podat znovu právovárečný podíl k prodeji. Legální vlastnictví právovárečného podílu bylo vázáno také na pozemkových přípisích a odpisech v pozemkových knihách.

Mezi důležité správní orgány pivovaru (správní a organizační řízení) patřily výbor právovárečného měšťanstva, valné shromáždění, předseda společnosti, zástupce předsedy a dozorčí rada. Fungování pivovaru po této stránce působilo velice složitě.

Majetek společnosti a živnosti byl spravován prostřednictvím výboru o 13 členech, který byl jmenován prostřednictvím právovárečného měšťanstva a skládal se z předsedy, 6 členů dozorčí rady a dalších 6 členů právovárečníků. Funkční období jednotlivých členů výboru trvalo přibližně tři roky a bylo postupně obměňováno. Jmenování členů do různých orgánů probíhalo při zasedání valného shromáždění prostřednictvím volebního práva (aktivní volební právo a hlasovací právo). Takzvané aktivní volební právo a hlasovací právo vlastnil každý svéprávný mužský držitel právovárečného podílu. Ženy v mnoha případech byly zastoupeny a musely hlasovat prostřednictvím manželů nebo zplnomocněnců. Výjimkou byly svobodné ženy nebo vdovy. Nepřítomní vlastníci právovárečných podílů se mohli nechat zastupovat prostřednictvím jiných osob, které sami zplnomocnili.

Ausweis

über den Vermögensstand der Elbögner Bräucommuna auf Grundlage der Rechnung vom 28. Febr. 1874.

Activstand .	Betrag		Passivstand .	Betrag	
	fl.	kr.		fl.	kr.
In der Elbögner Sparkassa Kapital 10930 fl. 91 kr.			Das mit 6% vorzinsliche Kapital der Stadtgemeinde	2100	
hievon die Zinsen bis 15. Sept. 1874 mit 431 „ 73.			In Material bis 1872, Zinsen bis 1873 2280 fl. 15 kr.		
Summa 11001 74	11001	74	In Brennholz pro 1873 8 „ 55 „		
Zinsen behoben am 3. July 1874 432 fl. 91 1/2 „			gibt 2360 fl. 70 kr.		
„ „ 11. Septbr. 1874 600 „ —	1032	91 1/2	von diesem Betrage sind die in demselben enthaltenen		
Für Ablösung des Rathhauskellers 1800 —	47	29 1/2	Zinsen pro 1871 mit 120 fl. 72 1/2 kr.		
In Steuerersatz 327 32	—	—	„ „ 1872 „ 129 „ 72 1/2 „		
„ Außenständen 2070 —	30	30	„ „ 1873 „ 129 „ 72 1/2 „		
Zinsen vom Kaufschillingsrest am 3. August 1874	2	16	abgezogen in Summa mit 300 fl. 17 1/2 kr.		
Für eine Staatsschuldverschreibung pr 50 fl. nach dem Cours vom 10. September 1874	50	30	so verbleibt die eigentliche Schuld an Material mit	1072	52
Für den July Coupons hiervon 2	50	23 1/2	ferner die 6% Zinsen vom Capitale pr 2100 fl. bereeh.		
übernommene Cassabaarschaft am 3. März 1874	34500		net bis zum 15. September l. J. mit	115	50
Kaufschillingsrest hinter Herrn Thum	30928	78 1/2	ist die richtige Forderung der Stadtgemeinde	488	2
Summa Activa 11001 74	5332	17 1/2	Forderung des Hospitalfonds Kapital und Zinsen	84	28 1/2
Der Passivstand dagegen gehalten mit	50	23 1/2	„ „ Jagdausschuss „ „	323	70
Verbleibt reiner Activstand	43576	80	„ „ Herr Joh. Geisl „ „	776	25
			Summa Passiva 3352 17 1/2		

Anmerkung:
Die im Activstand angeführten Empfänger mit Auschluss des Sparkassacapitals pr und des Kaufschillingsrestes pr wurden zur Deckung der im Passivstand angeführten Posten verwendet.
Es erübrigt demnach nach Zahlung aller Passiven noch eine Cassabaarschaft von

	11001	74
	34500	—
	14	86

Elbogen, am 14. September 1874.

Das Liquidations-Comité:

I. Keinl.   David Keinl.
Joh. Marek.   K. Lorenz.

Reichenauer, Rechnungsführer.

Výkaz změny loketské právovárečné komuny na základě vyúčtování ze dne 14. 2. 1874. Podepsána likvidační komise dne 14. 9. 1874. SOKA Sokolov, fond Právovárečné měšťanstvo Loket.

Předseda právovárečného měšťanstva měl řadu pravomocí a jednalo se o velice důležitou osobu v rámci fungování společnosti a pivovaru. Prostřednictvím oběžníku mohl svolávat k zasedání dozorní radu, výbor a valné shromáždění. Usnesení z jednání těchto orgánů bylo uloženo k opatrování u předsedy společnosti v kanceláři pivovaru, kde bylo členům společnosti umožněno do těchto usnesení i nahlédnout. K dalším pravomocím předsedy patřily podání ústních instrukcí a vyhotovení písemných nařízení pro úředníky a zaměstnance společnosti a dohlídnutí na jejich provedení s přispěním dozorní rady, vypracování měsíčního rozpočtu s dozorní radou, právní zastupování společnosti navenek a sjednávání veškerých důležitých dokumentů společnosti s jeho podpisem (kupní a prodejní smlouvy, potávky, dluhopisy, udělování plné moci) a jiné záležitosti... Předseda měl také v pivovare svého zástupce, který měl stejné pravomoce a byl jmenován na základě voleb. Oba dva mimo jiné podléhali za svou činnost přísnému dozoru a kontrole.

Dozorní rada byla výkonným orgánem společnosti a do jejich pravomocí patřilo schvalování novostaveb a stavebních úprav do částky 1 000 zlatých, ustanovování stupňovitosti piva, nákup naturalíí a materiálu pro provoz pivovaru, dohled nad údržbou veškerého provozního zařízení, přijímání a pověření zaměstnanců mimo sládků a kontrolorů (poskytování instrukcí)... Dozorní rada také pořádala týdenní sezení, v němž řešila všechny záležitosti týkající se příjmů a výdajů společnosti ke schválení, kontrolovala činnost výboru a předkládala výboru účetní zprávu o činnosti podniku.

Výbor právovárečného měšťanstva se scházel zpravidla každý měsíc po pozvání předsedou společnosti. Předseda měl také výjimečně právo samotný výbor svolat. Výbor právovárečného měšťanstva rozhodoval o nákupu a o prodeji nemovitostí, o novostavbách a větších stavebních změnách přesahujících částku 2 000 zlatých rakouské měny a o jiných záležitostech jako např. peněžní půjčky. Tato uvedená rozhodnutí nabyla právní platnosti v průběhu 14 dnů po jejich oznámení, pokud se proti tomu v průběhu této doby nepostavila polovina právovárečných měšťanů společnosti. Jestliže došlo naopak k jejich zamítnutí, tak předseda právovárečného měšťanstva musel do 14 dnů svolat valnou hromadu, která tato příslušná rozhodnutí měla přezkoumat a definitivně o nich rozhodnout. Jiná rozhodnutí výboru už nepodléhala těmto striktním omezením. Bylo tomu tak u novostaveb a větších stavebních zásahů do 2 000 zlatých, stanovení ceny piva, nákup právovárečných podílů (várečných práv), zaměstnávání a udělování výpovědi sládkům a účetním kontrolorům, nákup chmele a obilí a jiné důležité hospodářské záležitosti (příjmy z pasivního kapitálu na krátké období k účelu nákupu naturálií)...

Účetní revidenti (úředníci provádějící revize) se zabývali záležitostmi pokladny společnosti, kontrolou účtů a poskytování zpráv o těchto účtech výboru a prověřováním účetních uzávěrek nejdéle do 15. března následujícího roku spolu. O účetních uzávěrkách následně předkládali účetní zprávu valnému shromáždění.

Valné shromáždění bylo schopné se usnášet, pokud byla alespoň polovina členů přítomna nebo zastoupena. Pokud nebylo valné shromáždění usnášeníschopné na základě počtu členů či zplnomocněnců, tak se svolalo druhé shromáždění, které bylo usnášeníschopné i pokud počet přítomných členů nedosahoval daného počtu. Každý člen společnosti, který osobně vykonával své volební právo, mohl být do výboru jmenován, pokud nebyl dle obecního zákona v tomto smyslu vyloučen či nebyl správcem (cizího pivovaru) nebo vlastníkem pivovaru. Volební akt probíhal za přítomné účasti předsedy a tří členů společnosti prostřednictvím odevzdávání hlasovacích lístků do volební urny v tom daném pořadí oprávněných volitelů, kteří byli jednotlivě vyvoláni. Tento volební akt se týkal volby předsedy právovárečného měšťanstva a dále třech členů výboru, kteří postupně obměňovali dvanáctičlenný výbor.

Valné shromáždění bylo představenstvem pivovaru svoláno ke své činnosti každý rok v měsíci březnu a dále rozhodnutím dozorčí rady, rozhodnutím výboru nebo písemným podáním 30 členů společnosti. Valné shromáždění stálo za volbami do výboru právovárečného měšťanstva a dále rozhodovalo o změnách stanov společnosti, prověřovalo účetní zprávy účetních revidentů v rámci ročního vyúčtování, rozhodovalo o zániku společnosti a likvidaci jejího majetku... Jeho rozhodování bylo závislé na 2/3 členů společnosti a jejich hlasů, bez nichž žádné rozhodnutí tohoto shromáždění nebylo považováno za závazné.

Pokud mělo dojít k rozpuštění společnosti a likvidaci jejího majetku, tak o tom mělo rozhodovat valné shromáždění právovárečného měšťanstva v Lokti. Při likvidaci majetku mělo dojít k absolutnímu odkupu všech podílů, které byly uvedeny písemně v pozemkových knihách a vztahovaly se pouze k právovárečným domům ve městě Lokti.

Poslední stanovy právovárečného měšťanstva vstoupily v platnost dne 1. ledna 1873, jejich plná moc byla schválena dne 1. září 1872 předsedou místního právovárečného měšťanstva Ignácem Mainlem a další většinou členů právovárečného měšťanstva jako Johan Marek, Alfréd Ortmann, Josef Tobisch, Alois Reismann a Josef Lochschmidt. Samotné stanovy zmínění členové společnosti podepsali dne 8. listopadu 1872 a byly zásadním dokumentem týkající se budoucí smlouvy o prodeji starého pivovaru v Lokti z roku 1873 mezi právovárečným měšťanstvem a pozdějším majitelem, sládkem Antonem Thummem. Úpadek a zánik samotného právovárečného měšťanstva v Lokti souvisel se zrušením propinačnického práva v 60. letech 19. století, které zaručovalo monopolní postavení jednotlivých starých pivovarů

(vrchnostenské, měšťanské a církevní) v jejich vlastních obvodech, co se týká povinného odběru piva u řady hospod. Tímto rozhodnutím bylo uvolněno místo soupeřům, kterým už právovárečné měšťanstvo v Lokti nemohlo konkurovat. Samotný pivovar byl i se všemi právovárečnými podíly prodán sládkovi Antonu Thumovi v roce 1873. Právovárečné měšťanstvo už tímto zásahem přestalo samo o sobě existovat a v 70. letech 19. století už působila jenom likvidační komise, která se zbavovala zbývajícího majetku, již zaniklé společnosti.

Poděkování:

Velice rád bych poděkoval všem zaměstnancům, panu řediteli Mgr. Vladimíru Machovi a zejména panu archiváři Mgr. Pavlu Dohnalovi ze SOKA Sokolov v Jindřichovicích za zpřístupnění fondu právovárečného měšťanstva v Lokti, z něhož jsem mohl pro tento článek čerpat. Dále chci poděkovat pracovníkům Národní knihovny v Praze za digitalizaci německé dobové knihy od Vincence Prökla k dějinám města Loket na internetových stránkách Kramerius a nakonec svým nadřízeným, panu kurátorovi sbírkových předmětů Jiřímu Beranovi a vedoucí historického oddělení, paní Mgr. Romaně Beranové - Vaincové z Muzea Sokolov, za umožnění a povolení cesty do SOKA Sokolov.

Jaroslav Jiráč

Hradecká a zdejší české vyučování

První dochovaná zmínka o osadě Hradecká, původně s názvem Scheft, je uváděna roku 1526 ve šlikovském urbáři jako součást Nosticovského panství. Postupem doby s přibývajícím počtem obyvatel a domů byla tato osada roku 1850 reorganizována jako samostatná obec. Lidé se tu živili především zemědělstvím, významnou plodinou bylo zelí. Nejvyšší počet obyvatel zde byl zaznamenán na počátku dvacátého století, přesněji roku 1900, a to 220 osob. Český název tato obec získala na základě vyhlášky Ministerstva vnitra č. 494 z roku 1947.

Počátky pravidelného vyučování v Hradecké jsou uváděny od roku 1882, kdy sem docházel učitel z neďaleké obce Poušť (Oed). V některých pramenech se uvádí, že první školní stavení mělo zvoničku. Postupné přibývání dětí v obci si nakonec vyžádalo stavbu zcela nové patrové budovy čp. 38, ve které probíhalo vyučování od roku 1905 až do konce II. světové války. Poválečná situace s převzetím této bývalé německé

Budova školy v roce 1932.

Škola na Hradecké ve 30. letech.

Pohled do učebny školy počátkem 20. století.

obecné školy do české správy byla provázena charakteristickou komplikací dosídlovaných malých pohraničních obcí, tedy naprostým nedostatečným počtem žáků, což zapříčinilo, že v roce 1945 se zde nevyučovalo vůbec. Situace v této lokalitě byla tehdy složitá. Probíhal odsun původního německého obyvatelstva a do opuštěných prázdných domů přicházeli noví dosídlenci, kteří nacházeli uplatnění především v zemědělství, ale obec se podařilo zaplnit pouze částečně. Svou roli pro zajištění trvalého vyučování tady bezesporu měl i nedostatek učitelů, které tyto venkovské malotřídky v pohraničních oblastech nelákaly. Lze dodat, že podobný problém měly na Sokolovsku i mnohé předválečné české menšinové školy. Příznivější situace

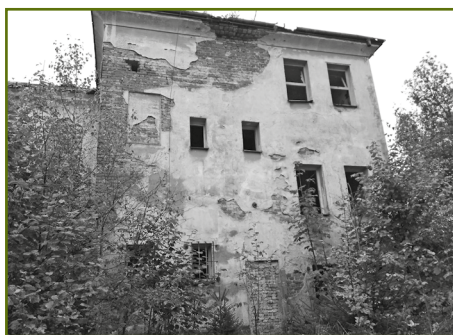

Školní třída v roce 1946.

nastala, když 20. února 1946 byly k Hradecké přiškoleny obce Poušť a Mezihorská. Obě tyto obce sice měly své školní budovy, avšak nedostatečný počet žáků pro vlastní výuku. Snahu zahájit právě v Hradecké poprvé české vyučování pro všechny tyto děti společně v jedné budově měla zejména Okresní správní komise v Nejdku. Dochoval se leták, který vyzývá občany k účasti na slavnostním zahájení provozu hradecké malotřídky, kam bylo zapsáno 26 dětí a jejímž prvním školním správcem se stal učitel František Klifner. Pro chod této školy v letech následujících je charakteristické časté střídání pedagogů, neboť už v následujícím školním roce 1946/47 se setkáváme se jménem dalšího správce, a to Antonína Andřelha. V této době klesl počet žáků na 23 a v dalším školním roce se ještě snížil, a to na 17. Došlo však zároveň alespoň k částečné opravě stávající školní budovy, především oken, dveří a dokoupení nábytku, o což se postarala tehdejší zdejší Místní správní komise. Dalším vyučujícím, který nastoupil do Hradecké ve školním roce 1948/49, byl František Štolba, jehož manželka zde zastávala funkci školnice. Byl sice ustaven místní školní výbor, který však téměř nepropracoval. Podle pozdějších záznamů byly celkové vědomosti dětí v hradecké jednotřídce slabé. Svůj vliv na tuto nepříznivou situaci měl hlavně nezáměr rodičů nejen o prospěch dětí, ale i o jejich řádnou každodenní docházku. Fluktuace byla značná. Téměř polovina tehdejších žáků docházela z nedaleké Pouště, kterou se podařilo také dosídlit jen částečně a nikoliv natrvalo. Podobná situace byla i v Mezihorské, kde vyučování sice začalo, leč probíhalo velmi krátce. Časté střídání vyučujících v Hradecké tak ovlivnilo určitou kvalitu výuky.

Ruiny hradecké školy v roce 2017. (foto H. Kavková).

Je již zřejmě jen otázkou času, kdy škola zmizí z povrchu země... (foto H. Kavková).

Snahu úspěšně zaktivizovat činnost školy a uplatnit vhodné vyučovací metody lze v Hradecké sledovat až v období, kdy školu řídil Vladimír Stejskal, který sem nastoupil dne 1. listopadu 1953 a byl zároveň členem Místního národního výboru. Tento pedagog měl řadu odborných zkušeností s malotřídní výukou, neboť předtím vyučoval v Rotavě, Liboci a ve Sněžné. Současně právě on byl i zakladatelem české školní kroniky, kterou založil po svém nástupu. Do jeho úvodu nejprve zapsal stručné, ale poměrně neúplné, informace o situaci v obci i o svých předchůdcích, které se mu podařilo získat od dosídlenců, z oficiálních dokumentů a pamětníků. Podle jeho záznamů vyučování, samozřejmě německé, bylo v Hradecké doloženo v osmdesátých letech předminulého století. V začátku vlastní působnosti se pak Vladimír Stejskal zmiňuje především o velmi nízké úrovni žáků. Uvádí například: „... děti v 1. třídě jsou těžce chápavé“ ... a docházka v 5. třídě je katastrofální ...“. Rozeslal proto všem rodičům varovný dopis, ve kterém apeluje, aby dbali na řádnou docházku, a hrozí sankcemi. Konstatuje dále, že toto opatření bylo účinné a pravidelná docházka se brzy odrazila i ve výsledcích výuky. Pro potřeby školy obec uvolňuje učitelský byt v přízemí. Ze Stejskalovy iniciativy vzniká v budově rovněž klubovna. Její zřízení motivovala cílená snaha založit pionýrskou organizaci, která by měla tuto místnost k dispozici. Avšak vznik této jediné masové dětské organizace se v této malé

škole nakonec nepodařil. Stejskalova „horlivost“ v tomto směru byla neúspěšná. Narazil s touto iniciativou na tvrdý odpor rodičů. A založit Pionýr se nepodařilo ani žádnému z dalších učitelů. Jinak však celkově Stejskalova působnost byla pro tuto jednotřídku určitě velkým přínosem. Dokumentuje to i další výrazný fakt. Podařilo se mu totiž uskutečnit školní výlet. Jediný za celou dobu existence této školy. Děti totiž pocházely ze slabých sociálních, převážně zemědělských, rodin a nebyla žádná možnost, jak získat finance na podobné akce. A tak dne 9. června 1955 bylo 16 žáků koňským povozem dopraveno na nádraží v Nejdku, odkud jeli vlakem do Karlových Varů s cílem blíže poznat tehdejší krajské město. Pro děti to byl jistě velký zážitek, některé jely vlakem poprvé. Systematickou výuku ale narušovala neustálá změna počtu žáků, neboť v obci byl značný pohyb obyvatelstva. Když po třech letech Vladimír Stejskal na této škole končil, měla jednotřídká 23 žáků. Školu předal 28. června 1956 Františku Ulčovi, který sem od září tohoto roku dojíždí denně z Kraslic. Jenomže ten odchází z Hradecké velmi brzy, již 15. listopadu 1956. Opět tak nastala změna. Na učitelské místo nastupuje František Arnold, který předtím učil v Kraslicích a v Liboci. Ten zde vyučoval do konce školního roku 1957/58 a potom odešel do Rotavy. Když po něm nastoupil do Hradecké učit Jiří Korel, výrazně pokračovalo vyliďňování obce, takže ve třídě zůstalo k datu 1. září 1958 již jen 12 žáků, z toho 6 slovenské národnosti. Tento poslední pedagog bydlel v kanceláři školy, která vznikla z původní nevyužité klubovny. Přestože zastával řadu veřejných funkcí, současně se obětavě snažil dětem věnovat všestrannou péči. Ve stručných kronikářských zápisech se zmiňuje opět o velmi slabých vědomostech žáků. Potvrdil také již výše zmíněnou skutečnost, že Hradecká byla jedinou školou v sokolovském okrese, kde se nikdy nepodařilo založit pionýrský oddíl. Pro školu zakoupil televizor a snažil se zpestřit mimoškolní činnost, ale pokračovala migrace, takže nebyly pro tuto snahu vhodné podmínky. Budova školy byla v neutěšeném stavu, ale její oprava již nebyla optimální, protože obec se vyliďňovala. Zánik Místního národního výboru a jeho přemístění do Jindřichovic vedl k tomu, že k 31. srpnu 1961 byla zdejší škola zrušena. Zůstali tady totiž pouze 3 žáci. Ti přešli od září tohoto roku do školy v Jindřichovicích a s nimi i učitel Jiří Korel. Pro zajímavost lze uvést, že v době zrušení MNV bylo v obci registrováno 49 obyvatel, po padesáti letech pak počet klesl na 27. V blízkosti opuštěné školy stojí dodnes omšelý pomník obětem první světové války, ale deska s pěti jmény zmizela. Ta jména však byla zjištěna. Stejně tak zmizeli z Hradecké žáci i učitelé. Zůstala jediná fotografie, ale tváře dětí zná jen minulost. Třeba jejich jména zjistí budoucnost.

Helena Kavková

Neznámí hrdinové československé zahraniční armády ze Sokolovska – III. část

V československé zahraniční armádě bojoval za 2. světové války i nemalý počet vojáků ze Sokolovska, jednalo se často o muže německé národnosti, kteří byli po válce zcela zapomenuti. V minulých číslech jsme vám již pár takovýchto příběhů přinesli. Díky trvajícimu výzkumu se však podařilo získat materiály o dalších takových mužích.

Po zabrání Sudet se občané nepřihlášení k české obcovací řeči stali občany Říše. Na ty se vztahovala také vojenská služba ve wehrmachtu. Tento osud potkal tisíce mužů ze Sokolovska, někteří z nich ale nechtěli bojovat pod hákovým křížem, a tak na frontě buď dezertovali, či se po zajetí rozhodli změnit uniformu a stali se příslušníky československé zahraniční armády. Tento osud potkal Jana Zlámala, Rudolfa Smutka, Jiřího Horkého a Viléma Hieratha.

Jan Zlámal ve stejnokroji příslušníka Čs. samostatné obrněné brigády. Pro svou krátkozrakost (nosil brýle se silnými dioptriemi) nemohl vykonávat polní službu. I přesto působil na frontě u Dunkerque jako telefonista (archiv autora).

Jan Zlámal se narodil 8. května 1921 ve Falknově nad Ohří jako syn Rajmunda Zlámala a jeho ženy Elišky, za svobodna Bytanské. Zlámalovi byli české národnosti, římskokatolické konfese. Malý Jan vystudoval pět tříd obecné školy a osm tříd gymnázia. Maturitu již složil v Brně, kam se rodina ve 30. letech přestěhovala. Od patnácti let vyrůstal pouze s matkou, otec Janovi zemřel v roce 1936. Následně přerušil studium na technické univerzitě v Brně a vrátil se zpátky do Falknova, kde začal pracovat jako úředník.

Na podzim 1940 byl odveden do německé armády a po krátkém výcviku zařazen ke spojařům a jako telefonista odeslán do Norska. Zde působil až do května 1944. Po krátké dovolené byl přeřazen do Francie do oblasti Normandie, kde se 6. června 1944 vylodily v rámci operace Overlord spojenecké jednotky. Zlámal se dostal do zajetí, kde uvedl, že je české národnosti. V říjnu 1944 byl převezen ze zajateckého tábora na Britské ostrovy. Zde se dobrovolně přihlásil do československé vojenské jednotky. Po odvodu 23. listopadu 1944 byl pod kmenovým číslem T-2789 zařazen k pomocné rotě náhradního tělesa Československé samostatné obrněné brigády. Prodělal výcvik v Soudhend on Sea a jako kancelářská síla sloužil až do července 1945. Po osvobození Československa se vrátil do vlasti a dne 6. února 1946 byl definitivně z činné služby propuštěn do zálohy. Poslední zmínku o Janu Zlámalovi máme o rok později, kdy pracoval coby úředník v Šumperku.

Rudolf Smutek se narodil 19. června 1923 ve Falknově nad Ohří v rodině Josefa Smutka a jeho ženy Růženy, za svobodna Karlovcové. Byl české národnosti, římskokatolické konfese. Po absolvování pěti tříd obecné a tří tříd měšťanské školy pracoval coby horník v hnědouhelných dolech.

Někdy v roce 1942 či 1943 narukoval do německé armády, se kterou se později zúčastnil bojů v Normandii. Byl zajat a v zajateckém táboře se přihlásil k české národnosti a službě v československé zahraniční armádě. V září 1944 byl převezen do Velké Británie a pod kmenovým číslem T-1810 odveden. Stal se příslušníkem 2. roty motorizovaného praporu Čs. samostatné obrněné brigády. Do Francie se vrátil již jako příslušník československé armády a až do konce války se podílel na obléhání přístavu Dunkerque. Dne 20. dubna 1945 byl Rudolf Smutek povýšen na svobodníka. V činné službě zůstal i po osvobození. Až do prosince 1946 působil u 1. roty samopalného praporu 12. tankové brigády v táboře Vyšný u Českého Krumlova. Demobilizoval v hodnosti desátníka, na kterého byl povýšen 16. října 1945. Následně žil krátce ve Svatavě č. p. 52 a poté se pravděpodobně přestěhoval do jižních Čech.

Jiří Horký přišel na svět 19. prosince 1921 v Bukovanech č. p. 21 v rodině Václava Horkého a jeho manželky Aloisie, rozené Schtrierové. Byl české národnosti, bez vyznání. Vychodil osm třídy bukovanské obecné školy v jazyce českém, následně ještě rok navštěvoval obor truhlář na německé živnostenské škole v Kynšperku nad Ohří. Studium nedokončil a začal tak pomáhat na rodinném hospodářství.

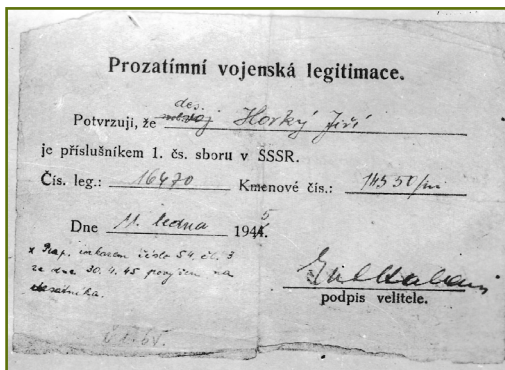

Rudolf Smutek byl za službu v československé zahraniční armádě vyznamenán 21. července 1945 Čs. vojenskou medailí Za zásluhy II. stupně a 14. dubna 1946 Čs. medailí Za chrabrost před nepřitelem (archiv autora).

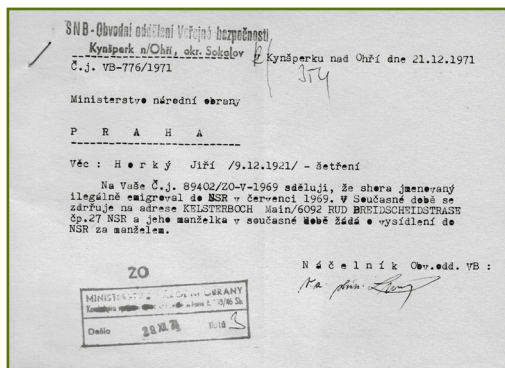
V roce 1941 musel narukovat do německé armády, po výcviku byl o rok později odeslán na východní frontu. Nevíme, v jaké divizi bojoval, nicméně dosáhl hodnosti desátníka (obergefreitera). Do zajetí padl Jiří Horký 12. května 1944 na území poloostrova Krym. Právě zde se od dubna 1944 bránila německá a rumunská vojska proti útočícímu 4. ukrajinskému frontu. Obránci se postupně stahovali směrem k Sevastopolu, kde se formovala obrana s opěvněním a těžkými děly. Současně docházelo k evakuaci raněných vojáků a příslušníků týlového zabezpečení. Hitler si přál Krym udržet, zastavil evakuaci a slíbil dodat posily. K tomu ale již nedošlo. Dne 5. května 1944 začala za podpory dělostřelectva a letectva rozhodující sovětská ofenziva. Rudá armáda obsadila strategicky položené Sapunské výšiny, čímž se stala situace neudržitelná a bránci se vojska i s obergefreiterem Horkým musela vyklidit pevnost Sevastopol. 12. května zbytky německých vojsk kapitulovaly a Horký se dostal do zajateckého tábora v Simferopolu. Byl v tu dobu s největší pravděpodobností příslušníkem 17. armády spadající pod Skupinu armád Jižní Ukrajina.

V zajateckém táboře se Jiří Horký přihlásil k české národnosti a v červenci 1944 mu pak byl umožněn vstup do 1. československého armádního sboru v SSSR. Pod kmenovým číslem 14.550/m byl po odvodu v Kamenci Podolském nejdříve vtělen k náhradnímu pluku, později se stal příslušníkem telegrafní roty. Hodnost, kterou získal v německé armádě, mu nebyla uznána a Horký musel znovu začínat jako vojín. Následně se zúčastnil na podzim 1944 bojů v Dukelském průsmyku. K 11. lednu 1945 byl přemístěn k telegrafní rotě 1. čs. spojovacího praporu. Dne 15. dubna 1945 se dočkal povýšení na svobodníka a 1. května pak i na desátníka. V srpnu 1945 demobilizoval a byl přeložen do zálohy. V nově osvobozené vlasti se Horký rozhodl vrátit do svého rodného kraje. Usadil se v osadě Zlatá u Kynšperku nad Ohří, kde pracoval v zemědělství. Současně se angažoval coby člen zemědělské komise v Městském národním výboru v Kynšperku n. Ohří. Po srpnu 1968 se nesmířil s okupací vojsk Varšavské smlouvy a v červenci 1969 emigroval do města Kelsterboch ve Spolkové republice Německo.

Stejný osud vojáka wehrmachtu ve službách československé zahraniční armády potkal i rodáka z dnes již zaniklé obce Vítkov u Sokolova, **Viléma Hieratha**. Ten se narodil 24. května 1924 v rodině Richarda Hieratha a jeho manželky Anny, za svobodna též Hierathové. Národnosti byl české, evangelické konfese. Po vychození osmi tříd obecné školy v němčině pracoval jako dělník. V květnu 1942 byl

Prozatímní vojenská legitimace příslušníka 1. čs. armádního sboru v SSSR na jméno desátníka Jiřího Horkého vydaná v lednu 1945 (Vojenský historický archiv – Vojenský ústřední archiv Praha).

Zpráva o šetření emigrace Jiřího Horkého z Obvodního oddělení Veřejné bezpečnosti Kynšperk nad Ohří ze dne 21. prosince 1971 (Archiv bezpečnostních složek Praha).

odveden do německé armády a po výcviku odeslán na východní frontu. Již v březnu 1943 padl do zajetí, byl převezen do zajateckého tábora UPVI NKVD SSSR (upraveny po delam voyenoplennych, internovaných lic – v překladu Správa táborů pro válečné zajatce a internované osoby) číslo 27 ve městě Krasnogorsk. Zde se Hierath mohl teoreticky potkat i s bývalým německým velitelem vojsk u Stalingu polním maršálem Friedrichem von Paulusem. Zajatci v Krasnogorsku museli pracovat při opravě železnice do Moskvy a v okolních továrnách. V červenci 1943 zde z válečných zajatců vznikl Výbor Svobodné Německo.

V lednu 1944 byl Hierath propuštěn ze zajateckého tábora za účelem vstupu do čs. vojenské jednotky v SSSR. Po odvodu v Jefremově se stal 5. února 1944 příslušníkem náhradního praporu 1. čs. samostatné brigády. Absolvoval krátký výcvik a 8. března 1944 byl přemístěn k 2. praporu 1. brigády. S touto jednotkou bojoval na Dukle i na dalších místech v cestě za osvobozením Československa. Demobilizoval koncem října 1945. Žil krátce ve Vítkově, později odešel za příbuznými do Radnice v okrese Rokycany.

Dalších několik osudů jsou příběhy vojáků, kteří ještě jako děti či mladíci emigrovali před válkou do Velké Británie, kde posléze vstoupili do zahraniční armády.

Walter Wunderlich se narodil 1. září 1926 v Aši-Vernéřově v rodině Emila Wunderlicha a jeho ženy, rozené Prantnerové. Byl německé národnosti, protestantské konfese. Rodina se brzy přestěhovala do Kraslic, kde mladý Walter vychodil obecnou školu. V důsledku blížící se hrozby ze strany nacistického Německa se rodina rozhodla koncem 30. let emigrovat do Velké Británie. Usadili se ve městě Guildford v hrabství Surrey v jihovýchodní Anglii, asi 43 kilometrů od Londýna, kde mladý Walter pokračoval dva roky studiem na Elementary School, což je obdoba dnešní základní školy.

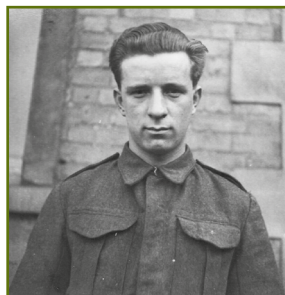
Dne 3. ledna 1945 se osmnáctiletý Walter dostavil k odvodu do československé zahraniční armády. Dostal kmenové číslo T-3771, pod kterým se od února 1945 stal příslušníkem pěší výcvikové roty náhradního tělesa Čs. samostatné obrněné brigády. Absolvoval řídicí výcvik kolových vozidel, od března se pak učil řídit tank Cromwell. Hodnocen byl jako „kamarádský, snaživý, pracovitý a ukázněný. Dobrý řídicí tanku, neznalý služeb českého jazyka.“ Kompletní výcvik dokončil až 26. května 1945, do bojových operací tak kvůli konci války nezasáhl. Do poměru mimo činnou službu byl propuštěn 21. prosince 1945. Krátce poté se vrátil za rodiči do Guildfordu, kde stále možná ještě žije.

Bratři Stinglovi jsou asi jediným případem bojujících sourozenců ze Sokolovska v československé zahraniční armádě. Starší **Antonín** se narodil 24. února 1921 ve Falknově, byl německé národnosti, římskokatolické konfese. Vychodil pět tříd obecné školy a dvě třídy měšťanky. O pět let mladší **Wilibald** se narodil 5. září 1926 ve Falknově. Absolvoval sedm tříd obecné školy. Rodiče František Stingl s manželkou Matyldou, rozenou Baerovou, emigrovali i se syny před válkou do Velké Británie. Usadili se ve městě Penarth v hrabství Vale of Glamorgan ve Walesu.

Antonín Stingl na britských ostrovech pracoval jako pomocný dělník. Na jaře 1941 byl jako předválečný československý občan povolán do čs. armády. V Londýně se podrobil odvodu a pod kmenovým číslem T-213 nastoupil službu k 1. rotě pěšího praporu 2. V rámci

Walter Wunderlich, rok 1945
(archiv autora)

Antonín Stingl ve stejnokroji příslušníka Čs. samostatné obrněné brigády (archiv autora)

reorganizace jednotek vznikla k 1. září 1943 Československá samostatná obrněná brigáda. Pěší prapor 2 byl přejmenován na tankový prapor 2 a vyzbrojen britskými tanky Cromwell. Na podzim roku 1944 se celá brigáda přesunula k severofrancouzskému přístavnímu městu Dunkerque, aby zde počátkem října vystřídala britskou 154. pěší brigádu a zahájila tím sedm měsíců trvající bojovou činnost při obléhání silně opevněného města. Stingl se účastnil bojových akcí 28. října a 5. listopadu 1944 ve východním úseku. Právě v tomto druhém boji utrpěl zranění na pravé ruce. V dubnu 1945 byl povýšen na svobodníka a o rok později demobilizoval.

*Wilibald Stingl, rok 1945
(archiv autora)*

Antonín Stingl byl za svou bojovou činnost v oblasti Dunkerque vyznamenán 22. března 1945 čs. medailí Za chrabrost před nepřítelem a 30. března 1946 Čs. vojenskou medailí Za zásluhy II. stupně.

Wilibald Stingl pracoval ve Velké Británii také jako dělník. Odveden byl do Čs. samostatné obrněné brigády 24. srpna 1944 (T-1757), krátce před svými osmnáctými narozeninami. Po absolvování krátkého výcviku byl v prosinci 1944 odeslán do Francie, kde se ve stavu MPO – Motorizovaného přezvědného oddílu podílel na průzkumných akcích brigády. Oddíl byl vyzbrojen obrněnými auty a lehkými tanky, počátkem roku 1945 byl pak přeměněn na 3. tankový prapor. Jako vojnín 2. roty s touto jednotkou Wilibald Stingl bojoval až do května 1945. Po konci války zůstal v armádě u 3. roty 13. tankové brigády, která vznikla reorganizací zmíněného 3. tankového praporu. Demobilizoval 1. května 1946. Následující osud se týká vojáka, který se po druhé světové válce přestěhoval do našeho regionu.

Antonín Klement se narodil 30. prosince 1915 v obci Bednárec v dnešním okrese Jindřichův Hradec. Před válkou byl členem slavné Krojové družiny z Jarošova nad Nežárkou. Po okupaci zbytku Česko-Slovenska se rozhodl odejít do zahraničí, odjel do Českých Budějovic za údajným nákupem koní, ve skutečnosti se ale tzv. balkánskou cestou přes Maďarsko, Jugoslávii a Řecko dostal lodí do francouzského přístavu v Marseille, kde 14. dubna 1940 vstoupil do čs. zahraniční armády (kmenové číslo F-2820). Po kapitulaci Francie se dostal do Velké Británie. Bojů u Dunkerque se zúčastnil coby velitel děla 1. dělostřeleckého pluku Československé samostatné obrněné brigády.

Pamětní deska Antonínu Klementovi na budově městské knihovny v Chodově (foto autor)

V osvobozené vlasti začal vyučovat na dvouleté zemědělské škole v Jindřichově Hradci. Jako mnoho dalších spolubojovníků ze západní fronty byl i Antonín Klement v 50. letech zatčen. Stalo se tak přímo ve škole v září 1951. Státní soud v Praze jej pak odsoudil za „protistátní činnost“ k osmnácti rokům těžkého žaláře. Prošel vězněním v příbramských uranových dolech, nejdéle byl v Leopoldově, kde se s podloměným zdravím v květnu 1960 dočkal propuštění. I se svou rodinou se usadil v Chodově. Od roku 1962 až do odchodu do důchodu pracoval jako dělník u Báňských staveb Sokolov. Zemřel v Sokolově 4. června 1986, pohřben byl na chodovském hřbitově i se svou manželkou, která ho přežila o pouhé tři měsíce.

Po roce 1989 byl Klement plně rehabilitován, roku 1994 se stal čestným občanem města Chodova in memoriam. Ve stejném roce byl i povýšen do hodnosti kapitána in memoriam. U příležitosti 58. výročí konce války mu byla v Chodově na budově městské knihovny odhalena pamětní deska. Ve stejné budově se nachází i tzv. Sín historie, kde je v jedné z vitrín umístěna vojenská uniforma Antonína Klementa – britský battledress, boty i kovová vojenská známka.

Jiří Klůc

Běhají tady velká zvířata

Podíváme-li se říší zvířat vyskytující se ve volné přírodě České republiky a seřadíme-li jednotlivá zvířata podle velikosti, bude výsledná řada od největšího po nejmenší vypadat přibližně takto: los evropský, medvěd hnědý, jelen lesní, jelen sika, daněk evropský, jelenec běloocasý, prase divoké, muflon, vlk obecný, kamzík obecný, srnec obecný, rys ostrovid, bobr obecný, jezevec lesní, šakal obecný, vydra říční – tady už velikosti těla odpovídá váze těla přibližně 10 kg a rozlišení ve velikostní řadě nemusí být už dosti zřetelné. Směrem k menším zvířatům budou následovat: psík mývalovitý, liška obecná, mýval severní, zajíc obecný, a postupně všichni další přes kuny, ježky, hryzce, netopýry až po rejska malého s váhou necelých 5 g. Prozatím to byly všechno savci, ale postupně, někde na hranici 5 kg, se mezi ně začínají vměštnávat ryby (s výjimkou několika druhů, které mohou být větší) a ptáci, plazi i obojživelníci, a rejska by v malíčnosti předčili zástupci hmyzu, koryšů a roztočů. Ale věnujme se nyní jen zvířatům pohybujícím se zejména pomocí nohou po souši. A ještě to omezme na ty největší, se kterými se můžeme nebo bychom se mohli setkat v našem okolí.

Los evropský (*Alces alces*) z čeledi jelenovitých je náš největší savec asi o velikosti koně. Losi byli kdysi pradávno součástí středoevropské fauny, ale původní populace zanikla již někdy kolem 13. století. V Evropě však stále přeživali v několika izolovaných malých populacích, ze kterých se opakovaně pokoušeli, většinou neúspěšně, rozšířit zpět do širší krajiny. Těmto migracím se nevyhnulo ani území Česka, ale pouze o jedné z posledních můžeme mluvit jako o úspěšné. Jedná se o malou populaci losů, která osídlila před několika desetiletími okolí Lipna a úspěšně zde stále žije. Jak to vše souvisí se Sokolovskem? Z faunistických záznamů a mysliveckých pozorování je zřejmé, že kolem roku 1957/1958 údolím Ohře migroval jeden či několik jedinců losa evropského. Řeka Ohře je logickou migrační trasou, kde los nemusí překonávat téměř žádné překážky. Tehdy byl zaznamenán na Chebsku a u Lokte, okolím Sokolova musel tedy také projít. Další los, ale jiný byl v této době spatřen v okolí města Mostu a zde byl zastřelen. Jak a kde ale skončili ti od Sokolova, není bohužel známo. Za zmínku stojí i tak trochu jiný nedávný výskyt poloplachého losa na Kraslicku, který sem utekl z nějakého blízkého chovu v sousedním Německu.

Medvěda hnědého (*Ursus arctos*) bychom v popisu mohli vynechat, neboť poslední medvěd na Sokolovsku byl uloven v roce 1698 v lesích v okolí Kladské ve Slavkovském lese. Z Krušných hor medvědi vymizeli ještě mnohem dříve, neboť zdejší lesy využívané pro hornickou činnost už dávno nebyly hluboké a neosídlené. Přesto se asi před 2 roky objevily stopy medvěda u Šindelové, v okolí přírodní památky Kamenný hřib. Nález na kratičku chvílku rozpumpoval napětí přírodovědců, ale pouze do brzké doby, než vyšlo najevo, že se jedná o „venčení“ medvěda chovaného v zajetí.

Jelen lesní (*Cervus elaphus*) patří mezi běžnou zvěř a není nutno ji nijak představovat. Je typickým představitelem fauny zalesněné oblasti, byť přemnožen. Jeho dlouhodobě nadměrné stavy silně poškozují lesní porosty v jejich vývoji a v kvalitě dřeva. Jelen sika (*Cervus nippon*) je výrazně menší jelena

lesního a na Sokolovsku je velmi hojný zejména ve Slavkovském lese, kde dosahuje největšího rozšíření v Česku. Není u nás původní, druh pochází z východní Asie a do Evropy byl dovezen pravděpodobně z Japonska. Do volné přírody se z obor dostal přibližně před 100 lety a stejně jako jelen lesní působí v lesích škody, pokud je přemnožen, což ve Slavkovském lese je.

Jelen lesní (foto Antonín Vrchnár).

Prase divoké (*Sus scrofa*) je rozšířeno po celém evropském kontinentu, ve značné části Asie, zasahuje do Afriky a Indonésie. Svým takto rozsáhlým areálem výskytu se mezi savci řadí na jednu z předních příček v osídleném území. Prase je velmi přizpůsobivé zvíře, pro život mu vyhovuje pestrá zemědělská krajina, vyhýbá se vysokým horám. V posledních letech se v Česku jeho stavy značně zvyšují, a potravní tlak ho přibližuje blíže k lidským sídlům, výjimkou nejsou ani města. Je téměř na týdenním pořádku, že se v novinových článkách a televizních zprávách objevují příspěvky, jak prasata rozryla městský park, vystrašila noční chodce, prorazila plot na zahradu, sežrala brambory a zbytek předčasně zryla. S těmito zprávami vzrůstají obavy lidí ze střetu s „nebezpečným“ prasetem. Nutno však podotknout, že případy napadení člověka prasetem nejsou téměř známy. Sám jsem se mnohokrát ocitl v těsné blízkosti prasat a vždy stihla utéct dříve než já.

Muflon (*Ovis aries musimon*) patří do čeledi turovitých a je příbuzný ovci domácí. Jedna teorie, ta starší, předpokládá, že ovce domácí se vyvinula z muflona. Ta novější zase naopak předpokládá, že muflon z ovce domácí zdivočel na Sardinii a Korsice

Prase divoké (foto Andrea Talarčíková).

v době neolitu. Do českých obor se dostal až začátkem 19. století a o století později do volné přírody. Přestože jeho výskyt ve volné přírodě je soustředěnější v západní polovině Čech, na Sokolovsku není souvislý, ojediněle se s ním setkáme především ve Slavkovském lese.

Vlk obecný (*Canis lupus*), psovitá šelma vzbuzující mezi lidmi odpradáva silné emoce. Vlk, stejně jako většina větších šelem, byl člověkem pronásledován až téměř vyhuben. Poslední vlci byli střeleni ve Slavkovském lese v roce 1756 a v Krušných horách pravděpodobně 1826. Podobný osud čekal vlky v celém Česku. Různé oslabené populace ale zůstaly v Polsku, na Slovenku, Maďarsku i Rakousku. Výskyt vlka ve světě zasahuje přes Evropu do Asie a do Severní Ameriky a v rozsahu světového rozšíření se staví ještě před prase divoké. Do Čech se však vlk začal postupně vracet přes Beskydy z přirozeně rozšiřujících se populací na Slovensku a pravděpodobně ojediněle také přes Šumavu z Bavorského lesa. Dnes je stabilní populace právě v Beskydech a několik let úspěšně vyvádějí vlci mladé také na Českolipsku. Není rok, aby se vlci někde v Čechách neobjevili, většinou se však jedná o migrující mladé jedince, kteří jen proběhnou a nezůstanou. Nejinak tomu bylo a je v Krušných horách, kde se první zprávy o sledování vlka objevují zhruba před 6 až 7 lety. Nikdy se nejednalo o pravidelné sledování, vlci zde individuálně přebíhali z jiných evropských míst výskytu. Až v roce 2016 bylo na jindřichovických pastvinách opakovaně nalezeno několik stržených ovcí, kdy po posouzení pobytových stop (zejména charakteru ran a způsobu roztržení ovcí) beskydskými znalci vlků vše nasvědčovalo tomu, že zde dospělí vlci učili lovit mláďata. Malá rodinná smečka tak pravděpodobně pobíhá po celé západní části Krušných hor, což je areál, který by ji mohl uživit. V horách se však intenzivně pase dobytek a přítomnost vlků, byť velmi malá, je tu k velké nelibosti chovatelů ovcí. Zdejší ovce nejsou na přítomnost vlků zvyklé, stejně tak jako chovatelé nemají stáda před případným napadnutím vlky zabezpečena. Pastevci jsou přítomností vlků rozhořčení, ochránci přírody jásají, myslivci mlčí. Přestože přítomnost několika vlků v rozlehlých horách je přirozená a vlci se zde nedokáží přemnožit, jsou a budou dále nemile pronásledováni. Opět je nutno podotknout (stejně jako u prasete), že vlk na člověka neútočí. Naopak se ho velice bojí a vyhýbá se mu se značným předstihem. Rozhodně se zde nemůžou odehrávat scény z knih Jacka Londona nebo Jamese Olivera Curwooda. Pokračovat bychom mohli komentáři k dalším druhům, nepochybně zajímavé by bylo pojednání o bobrovi, rysovi, mývalovi, ale o nich možná někdy příště. Stejně jako o velkých ptácích, kteří tady létají.

Petr Krása

Meinel & Herold, Markhausen (Čechy) - největší zasílatelství hudebních nástrojů a továrna hudebních nástrojů, gramofonů a harmonik

Po zániku dolování na Kraslicku, které většina historiků klade do období třicetileté války, hledalo tehdejší obyvatelstvo nové možnosti obživy. Kromě krajkářství se začala rozvíjet i výroba hudebních nástrojů. Je však velmi pravděpodobné, že ještě v době prosperujícího kraslického hornictví přicházeli do města hudebníci a později pak i první výrobci hudebních nástrojů. Mezi prvními byli zřejmě němečtí houslaři. Prvním z nich byl pravděpodobně Johannes Artus, který do Kraslic přišel v roce 1610. S ostatními výrobci založili v následujících letech tradici výroby hudebních nástrojů v Kraslicích. Počet výrobců houslí i dalších hudebních nástrojů se v dalších staletích měnil, a to

Reklama na harmoniku z roku 1929.

Diener a jeho syn Franz. Úmrtím posledního houslaře, Ignaze Dienera, v roce 1909 skončilo kraslické houslařství. Novou historii později začali psát v Kraslicích houslaři z nedalekých Lubů. Zakladatelem kraslického továrního houslařství byl Karl Heinzmann.

Mezinárodní slávu Kraslic jako města výroby hudebních nástrojů ovšem založili až výrobci dechových – žestových a dřevěných – nástrojů, kteří do města přišli hlavně z Norimberku a Vídně. Rozvoj jejich výroby se datuje do období poloviny 18. století. Jednu z prvních nástrojařských dílen si tehdy otevřel Josef Johann (Jan) Anger pocházející z bavorského Fürthu. Výrobci odebírali plech přímo z kraslických hutí či z nedaleké Stříbrné.

Prvním známým kraslickým výrobcem dřevěných dechových nástrojů je Petr Ignaz Riedl. První továrna na výrobu hudebních nástrojů, W. Stowasser a synové (W. Stowasser Söhne), byla založena v roce 1824. O tři roky později zavedl Johann Langhammer výrobu foukacích harmonik. Ústní harmoniky rovněž vyráběla firma Daniel Langhammers & Söhne. V roce 1840 založil svou firmu Vinzenz Kohler a o desetiletí poté pak byla založena firma Bohland & Fuchs. Ta se časem stala i největší továrnou na výrobu žestových nástrojů ve střední Evropě. K velkému rozmachu výroby dechových nástrojů došla až v druhé polovině 19. století, které byly dodávány mnoha zemí.

V roce 1846 vyrábělo asi 20 výrobců (se 40 tovaryši) dechové hudební žestové nástroje, dále 12 mistrů (s 25 tovaryši) dřevěné dechové hudební nástroje a několik dalších výrobců smyčkových nástrojů, harmonik, strojků na dechové nástroje a smyčců. V dalších letech počet výrobců i mistrů i nadále rostl. V roce 1880 jsou známy tři továrny zaměstnávající 150 dělníků a 7 učňů. O tři roky později vzniklo Společenstvo výrobců hudebních nástrojů. Ve stejném roce byl rovněž založen Spolek dělníků při výrobě hudebních nástrojů. V roce 1886 pracovalo v Kraslicích již 139 nástrojařů a na 30 dalších výrobců. V roce 1903 je zaznamenáno 121 továren a živností.

Mnozí z kraslických výrobců své výrobky prezentovali na různých světových výstavách v Paříži, Londýně, Vídni či Chicagu, St. Louis a Rio de Janeiru. Někteří dokonce tak úspěšně, že získali čestná ocenění, medaile a diplomy.

Výrobu hudebních nástrojů dramaticky ovlivnila Velká válka v letech 1914 – 1918. I poválečná krize pak zasáhla spíše řemeslné a domácí výrobce, ale postupně výroba vrátila na předválečnou úroveň. Hospodářská krize na počátku 30. let ovšem zasáhla většinu kraslických výrobců mnohem tvrději. Po jejím skončení se však opět podařilo rychle obnovit výrobu, která byla stále více orientována na export – především do USA, Německa a Anglie i dalších států.

Obchodováním s hudebními nástroji, z počátku ovšem jen jako vedlejší podnikatelskou činností, se již v roce 1785 zabývalo šest kraslických výrobců. Jedná se o Gottfrieda Meyera, Josefa Modla, Johanna George Mühla, Antona Weidlicha, Kaspara Kratschmanna a Ignaze Hamma.

především po tvrdém prosazování protireformace. Odchodem exulantů ovšem houslařství nezanklo, protože první houslaři zanechali po sobě několik svých žáků. Asi třicet houslařských mistrů v roce 1669 se souhlasem hraběte Erwina Nostice-Rienecka založilo první houslařský cech. V roce 1785 jsou zmiňováni i první obchodníci s houslemi, a to Josef

Přístroje s trychtýřemi, trychtýře jemně květované.

- Čís. 11. Skříňka z pravého dubového dřeva, přední strana s okrasou, světlá barva, velikost 30x29x16 cm, velikost talíře 22 cm, pěkný perový stroj (běží asi 5 min.) 25 cm desku láhne bez opětého natažení, pěkný květovaný trychtýř, 40 cm v průměru, jednoduchý ale solidní přístroj.
- „ 12. Skříňka z pravého dubového dřeva, tmavě leptaná, pěkné novosříbrné kování, velikost 33x33x17 cm, velikost talíře 25 cm, silný perový stroj (běží asi 7 min.) s regulátorem tempa, pěkný květovaný trychtýř, 45 cm v průměru, zvukové rameno možno v půli obrátiti, velmi oblíbený přístroj.

Čís. 13. Skříňka z pravého dubového dřeva, světlá barva duhu, pěkné sloupce na rozích, jemné kování, velikost 34x34x19 cm, velikost talíře 25 cm, velmi silný perový stroj (běží asi 8 min.), s regulátorem tempa, jemně květovaný trychtýř, 50 cm v průměru, zvukové rameno možno v půli obrátiti, po nástroji tomto jest velká popíávka.

Čís. 14. Skříňka z pravého dubového dřeva, tmavá, výborná práce, velikost 38x38x22 cm, velikost talíře 25 cm, la. perový dvojitý stroj (běží asi 12—14 min.) s regulátorem tempa, jemně květovaný trychtýř, 55 cm v průměru, zvukové rameno možno v půli obrátiti, nejlepší trychtýřový přístroj.

Kufříkové přístroje.

Čís. 2001. Velikost 30x26x17 cm, skříňka dřevěná, potažena umělou kůží a kožená posilka, smazný zámek, váha 2300 kg, duhy jednoduchý stroj, 30 cm deska láhne bez opětého natažení, kovové zvukové rameno, velikost talíře 15 cm se sametovou podložkou, váha zvukovka 50 mm v průměru, regulační tempa, hodí se pro každou 15, 25 a 30 cm desku, velmi dobrý reproduktor.

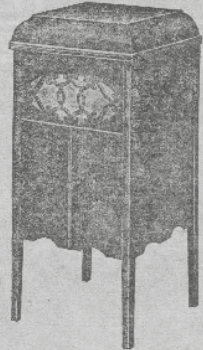

Čís. 2001.

Shora nabízeny přístroj hodí se dobře na cesty, schůzky, výlety atd.

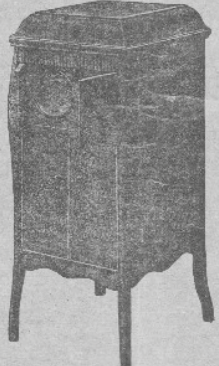
Skříňkové přístroje

resonační zvukové vedení dřevěné a dřevěné zvukové rameno

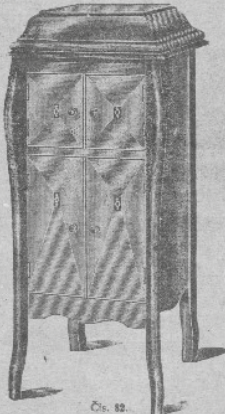
Čís. 86.

Přednost našich přístrojů: Solidní stavba! Pěkný tón bez hlomozu! Nízké tovarní ceny!

Čís. 97.

Největší výběr lacných a dobrých desek. Ceník desek zašleme na požádání každému zdarma.

Čís. 82.

Skříňka furnýrována duhem, vykroužený příklop, strojová deska níže položená, přední strana jest pěkně vyzdoběná a podložena látkou. Spodní díl se 2 dvířkami a za nimi 2 příhrádky pro uschování desek, velikost 100x45x45 cm, velikost talíře 30 cm, la. hliníková zvukovka, dvojitý perový hnací přístroj (běží asi 12—14 min.) 30 cm desku talíře dvakrát při jednom natažení, regulátor tempa, zvukové rameno s podporou, dřevěné zvukové rameno a zvukové vedení kulaté, váha asi 22 kg.

Skříňka furnýrována duhem a usazemé pěkné prolamový příklop, deska stroje níže položená, za hořeními dvojitými dvířkami pěkně vyzdoběná a vložena látkou, zvukové vedení otevřené a na koncích opatřené dřevěným kruhovitým, dotčení díl se dvěma dvířky a dvěma příhrádkami pro uschování desek, dvířka furnýrována do krize, přední nožičky pěkně vyzdoběné, nejlepší hliníková práce, velikost 125x53x62 cm, květovaný talíř s plyšovou podložkou 30 cm v průměru, la. dřevěná zvukovka, dvojitý perový hnací stroj (běží asi 13—16 min.), talíře dvakrát 30 cm desku bez opětého natažení, regulátor tempa, zvukové rameno s podporou, samovyplň. váha asi 27 kg.

Skříňkový přístroj, mahagonové furnýrování, příklop pěkně vylouben, na dvířkách 4 vyzdoběné vložky, strojová deska níže položená. Za zadními dvojitými dvířky pěkně vyzdoběná vložka látkou, ze síťoviny okrouhlé zvukové vedení, prohnutý trychtýř, výborná práce, velikost 110x44x54 cm, velikost talíře 30 cm, la. zvukovka, dřevěné zvukové rameno, la. resonační zvukovka, prvotřídní dvojitý stroj (běží 16 minut), regulátor tempa, prvotřídní tón a práce.

Zvlášť velký výběr lacných a dobrých desek.

Nynější ceny račte shlednouti z příloženého ceníku.

Přes 14.000 úředně ověřených děkovných a pochvalných dopisů z hudebních kruhů dokazují nejlépe naši výkonovou schopnost.

Část katalogu firmy z roku 1929.

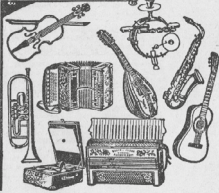
V pozdějších letech přibýli i další. K největším obchodním společnostem na Kraslicku patřila firma Meinel & Herold v Markhausenu (později Hraničná). Založena byla již v roce 1893. Její slogan z katalogu

Výdělek meziobchodníka máte ve své vlastní kapse, koupíte-li přímo u nás v továrně.

Přes milion hudebních přátel
shledali naše nabídky výhodné a levné.
100.00^o
děkovných dopisů
vedlo o nás výhrom
schopnosti.

Nikde na celém světě
nemůžete tak levně zakoupenou výrobu hudebních nástrojů, jako ve našem kraji. Zde jsou zhotovovány nástroje všech druhů. My sami zaměstnávané na sta továrních i domácních dělnících a vorovláme
naše výrobky přímo soukromníkům!
O větších výdělky zastupců, mezdobchodníků, velkoobchodníků atd., jsou naše ceny sníženy.

Záruka za stavbu i ladění.

Povolíme si říci to: cely...
flétny . . . od Kč 300,- vzh.
klavíry . . . 600,-
trubky . . . 230,-
basy . . . 250,-
mandoliny . . . 70,-
kytary . . . 90,-
gramofony . . . 200,-
saxofony . . . 1100,-

Tahací harmoniky
Různá modely
současně s...
Dřevěné, 10 kusů, 2 basy Kč 80,-
2 1/2 1/2 100,-
Umelecké piano-harmoniky
30 kusů, 30 basů Kč 1100,-
30 30 1200,-
30 30 2375,-
30 30 1200,-
s rudičím nos a Kč 240,-
Velké odborné akciové
chromatické harmoniky

Každý nástroj 8 dní na zkoušku, výměn připuštěn.

Největší zasilatelství hudebních nástrojů

MEINEL & HEROLD
továrna hudebních nástrojů, gramofonů a harmonik
Markhausen (Čechy) č. 1560

Vydávající se ná hlavní cent, který každému na přání zaslane zdarma.

Meziválečná reklama firmy v českém tisku.

Meziválečná reklama firmy v českém tisku. Zde jsou zhotovovány nástroje všech druhů. My sami zaměstnávané na sta továrních i domácních dělnících a vorovláme naše výrobky přímo soukromníkům! O větších výdělky zastupců, mezdobchodníků, velkoobchodníků atd., jsou naše ceny sníženy.

Každý nástroj 8 dní na zkoušku, výměn připuštěn. Největší zasilatelství hudebních nástrojů MEINEL & HEROLD továrna hudebních nástrojů, gramofonů a harmonik Markhausen (Čechy) č. 1560 Vydávající se ná hlavní cent, který každému na přání zaslane zdarma.

Meziválečná reklama firmy v českém tisku. Zde jsou zhotovovány nástroje všech druhů. My sami zaměstnávané na sta továrních i domácních dělnících a vorovláme naše výrobky přímo soukromníkům! O větších výdělky zastupců, mezdobchodníků, velkoobchodníků atd., jsou naše ceny sníženy.

Meinell & Herold, Klingenthal i.Sa. N° 729
Musikinstrumente - Sprechapparate - u. Harmonikafabrik
Verlangen Sie sofort unseren Hauptkatalog. Zusendung kostenfrei.

Zde reklama v tisku německém.

z roku 1929 zněl: „ Výdělek meziobchodníka máte ve své vlastní kapse, koupíte-li přímo u nás v továrně!“

Továrna a zasilatelství hudebních nástrojů, mluvicích přístrojů (gramofonů) a harmonik zaměstnávala na sto továrních a domácích dělníků. Nabízené výrobky a zboží zasílala přímo svým zákazníkům, bez zisků obchodních zástupců a prodejců. Do 8 dnů po obdržení bylo možné zboží či výrobek vrátit pouze v nepoškozeném stavu.

Ve svých propagačních materiálech majitelé společnosti často uváděli stále rostoucí počet svých spokojených zákazníků. Úředně ověřené děkovné a pochvalné dopisy, nejen z hudebních kruhů, tak měly potvrzovat spolehlivost jejich obchodních služeb. V jednom dobovém inzerátu z meziválečného období se například uvádí: „ ... Přes milion hudebních přátel shledalo naše nabídky výhodné a koupili ...“

Své obchodní zastoupení měla firma také v nedalekém Klingenthalu v Sasku. Firma nabízela housle pro začátečníky z ebenového nebo hrůškového dřeva. Objednat si bylo možné orchestrové a speciální pro umělce, stavěné dle vzorů nejlepších italských mistrů (Stradivarius, Guarnerius, Maggini, Stainer či Amati). Dále pak koncertní, vyráběné pouze na zakázku, jejichž cena se pohybovala od 2 000 Kč. Housle byly dodávány vždy s celým potahem a seříznutou kobylkou. Zvlášť byly nabízeny smyčce ve steh různých provedeních či dřevěná a kožená pouzdra. Firma též dodávala struny, kolíčky, kalafuny, hmatníky nebo struníky.

Zakoupit bylo možné i cello z bukového nebo javorového dřeva včetně příslušenství nebo basy ¾ velikosti z brazilského či fernambukového dřeva.

Zákazníci si mohli objednat i různé dřevěné dechové nástroje. Než se dostaly ke svým zákazníkům, byly nejdříve pečlivě vytřeny a poté řádně potřeny jemným lihovým olejem. Standardně byly dodávány v tzv. pařížském normálním ladění (A=870 záčhvěvů). Firma nabízela pikoly, flétny (koncertní podle vzoru Ziegler nebo pro umělce podle vzorů Schwedler-Kruspe a Böhm), dále klarinetu v různých variantách (pařížském normálním ladění, zimostrázové, koncertní a orchestrové, speciální pro umělce a sólisty).

Plechové dechové nástroje společnost dodávala ve třech jakostech. První jako koncertní nástroje se spojky, strojky s oválnými bubinky, strojkové součástky a tahy z nového stříbra. U druhé byly lepší spojky a u třetí byla pouze zakázková výroba. Zakoupit bylo možné pistony, trubky, křídlovky, tahové a ventilové trombony, altovky, baskrídlovky, lesní rohy, barytony, helikony, bombardy a bas-tuby, kamené a porcelánové okaríny. S příslušenství pak ladící dusítka, různé nátrubky a pouzdra.

APPORTEZ LA JOIE DANS VOTRE FOYER EN FAISANT DE LA MUSIQUE

1 MILLION ET PLUS DE CLIENTS CONTENTS ET 30.000 LETTRES DE REMERCIEMENT
 prouvent la réputation mondiale de nos instruments de musique

PRIX SENSATIONNELS!
QUALITÉ IRREPROCHABLE!

Accordeon diatonique à partir de 49 f. piano — 478 f.
 chromatique — 949 f.

VENTE DIRECTE DU FABRICANT AUX PARTICULIERS ET FRANCO DE DOUANE

FABRIQUE SPÉCIALE D'ACCORDEONS ET D'INSTRUMENTS DE MUSIQUE
MEINEL & HEROLD — MARKHAUSEN N° 113 (Tchécoslovaquie)

Demander de suite notre catalogue français gratuit

APPAREILS LETTRÉS PR. 1,75, CARTES POUVALES PR. 1,00

Reklama na výrobky firmy ve francouzštině.

níkovými plotničkami, helikónovými basy a basovými zvukovými trubkami – ve dvou nebo třířadovém provedení. Dále také chromatické a ruční harmoniky – salonní, školní a orchestrová bandonea se 3 až 7 řady kláves či koncertiny a foukací akordeony. V nabídce byly zastoupeny především značky Piccolo, Hedauer, Wiener Tremolo a Wanderharfa, Bariton a jiné.

V katalogu z roku 1929 firma nabízela rovněž čínské, indické a černošské bubny, zvonkové hry, činely, tamburíny, tympány, bumbasy a triangly. Dále také jazz-band bicí nástroje, dřevěný xylofon, signální lovecké nástroje, houkačky pro cyklisty a hasiče či poštovní, hasičské a cvičitelské trubky. Objednat si bylo možné také ladičky, metronomy, notové pulty nebo taktovky.

Od roku 1921 firma vyráběla a nabízela i tzv. mluvicí přístroje. Přístroje s trychtýři, kufříkové se dobře hodily na cesty, schůzky a výlety. Skříňkové přístroje s rezonančním zvukovým dřevěným vedením a s dřevěným zvukovým ramenem se zase hodily do domácností. K přístrojům si bylo možné objednat také různé příslušenství, např. jehly zn. „Herold“, zvukovky perové strojky, talířové brzdy, zvuková ramena nebo květované trychtýře.

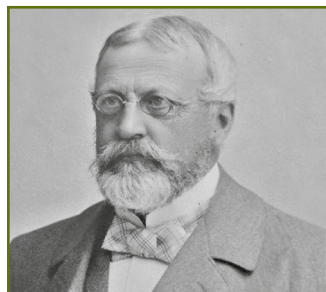
Jako novinku roku firma nabízela tzv. Heroldovy fanfáry, což byly v podstatě nástroje podobné signálními, ovšem s mnohem silnějším tónem i čistotou zvuku a vhodné byly především pro tělocvičné jednoty, skauty, hasičské oddíly či jiné spolky.

Peny všech výrobků i zboží byly, jak sama firma uváděla, dostupné všem hudebníkům a zájemcům o hudební nástroje. Například housle bylo možné zakoupit od 36 Kč, klarinetu od 64 Kč, kytary od 95 Kč nebo tahací harmoniky od 101 Kč. Mluvicí přístroj pak od 280 Kč. Firma inzerovala v českých, německých i jiných tiskovinách.

Stanislav Meinel

Rytíř Wotawa

Pro dokreslení života v Sokolově na přelomu devatenáctého a dvacátého století je nutné seznámit se s historií rodu Nostitzů. Jejich život ve starém Falknově (Sokolově) je poměrně dobře zachycen, méně je však informací o osobách z jejich okolí. Těch byla celá řada. Mnohdy se setkáme se jménem jejich osobního lékaře – MUDr. Ludwiga Ritter von Wotawy. Byl opravdu výraznou osobností a osudy jeho rodiny jsou velice zajímavé. Pojďme proto společně pátrat po stopách, které zde tento muž zanechal.

MUDr. Ludvík rytíř z Wotawů.

Svačina u Wotawů ve Falknově roku 1901. Stojící druhá zleva manželka Anna, sedmá dcera Anna a vedle syn Adolf. Dr. Ludvík Wotawa sedí uprostřed.

Na Velký pátek dne 9. dubna 1909 se v okolí Falknova rychle rozšířila zpráva, že dotlouklo srdce tohoto oblíbeného falknovského a okresního lékaře. Při pohřbu o dva dny později se sešlo mnoho lidí, včetně zástupců rodiny Nostitzů. V tehdejší Falknově byl MUDr. Wotawa velmi uznávanou a respektovanou osobností. Nepracoval zde jako lékař jediný, praxi provozovali ve městě další tři muži, ale jejich věhlas nedosahoval pověsti a hodnot Wotawových. V tehdejší společnosti se však nestávalo, že by tomu tak bylo jen kvůli postavení nebo titulu. Každý musel uznání okolí získat poctivou a tvrdou prací, což Ludwig (Ludvík) Wotawa naplňoval. Příklad a vzor měl ve svém otci Františku Václavovi, který se narodil v roce 1803 v Neznašově, v okrese Týn nad Vltavou. Po studiu práv se František vypracoval na purkmistra v Brodech v Haliči a později na magistrátního a kriminálního radu. Zde, ve Lvově také v roce 1843 přišel na svět syn Ludvík – budoucí falknovský lékař.

Po pěti letech se pod vlivem pařížské revoluce rozhořely boje v Německu i Rakousku. V revolučním roce 1848 musela celá rodina uprchnout z Haliče, kde také doznávaly důsledky rolnického povstání z předešlého roku. S ohledem na svoji bezpečnost se tatínek František, jako vysoký státní úředník při cestě do Prahy, převlékl do šatu sedláka, a tak se tam dostal bez újmy. Manželka s jejich šesti dětmi se za ním vydala po čtrnácti dnech dostavníkem. Celá cesta z této země, dnešní Ukrajiny, byla opravdu složitá a při častých kontrolách maminka schovávala děti pod svoji širokou krinolínou a trnula, aby vše dobře dopadlo. Do Prahy se šťastně dostali a přijeli v době, kdy se na Václavském náměstí 12. června 1848 konala slavná mše svatá a následně zde granátníci rozháněli sešlost lidí. I když cesta ze Lvova byla obtížná, nebylo to nic proti tomu, co malý Ludvík se starším bratrem v ten den zažili v Praze, za mohutné vřavy lidu a všude přítomných vojáků na tomto proslulém místě. Starší Julius, kterému bylo čtrnáct let, vzal bratra Ludvíka na záda a zcela vysílen jej šťastně donesl domů do Krakovské ulice. Rodičům malých chlapců bylo tehdy velice úzko.

Syn Adolf v uniformě policejního ředitele Republiky československé. Tuto funkci vykonával v Plzni.

v nejlepších letech se velice brzy zamiloval do mladičké pacientky Anny Baumannové ze Šindelové. Její tatínek František Baumann byl cínařským mistrem v hutích hraběte Nostitze. Jako vlastník dolů na olovo v Oloví, Nejdku, Rolavě (Sauersacku) a Kynšperku byl velmi bohatý a často pobýval na záměčku Favorit u Nostitzů, kde také MUDr. Wotawa léčil komtesu Františku Idu zvanou Mena, narozenou v roce 1902. Pan doktor se po první návštěvě u Baumannů velice často zajímal o zdravotní stav Aničky, které říkal Annerle. Jednoho dne se do jejich rodiny dostavil s velkou kyticí pro maminku a krásnými závěsnými hodinkami na krk pro svoji lásku. Požádal o její ruku a po souhlasu se slavná svatba konala v kostele v Krásné Lípě

Dům č.p. 168 v Sokolově (Amtshaus), ve kterém se nalézal byt Wotawů

Po porážce revoluce byl tatínek v roce 1850 jmenován c. k. vrchním soudním radou, v roce 1866 obdržel titul c. k. dvorního rady a v roce 1870 mu byl udělen titul „Rytířský kříž železné koruny se šlechtickým predikátem“. Byla to velká pocta, protože v rakousko-uherském mocnářství se jednalo o vyšší vyznamenání. Původně byl řád zaveden v roce 1805 Napoleonem I. a obnoven roku 1816 Františkem I. Byl udělen za mimořádné zásluhy o mocnářství a stát. Svým provedením se jednalo o čtyřpaprskovou stříbrnou hvězdu ze zlatým štítkem, do kterého byl vepsán nápis na modrém podkladě „A vita et aucta“ (po předcích zděděná a rozmnožená). Hvězda visela na řetězu z písmen „F. J.“ lemovaného dubovým věncem, s ratolestmi palmovými a vavřínovými. Vážnost nositele řádu byla dána i tím, že oslovení od císaře znělo: „Náš strýče“.

Vysoce postavený otec dal studovat mladého syna medicínu na Karlo –Ferdinandovu univerzitu. Toto studium bylo velice náročné a absolvovali jej pouze výjimeční studenti. Ludvík zde promoval v roce 1867 a obdržel titul Medicinæ et Chirurgiæ Doctor. Vzhledem k úzkým kontaktům Wotawů s rodinou Nostitzů přijal ihned po absolvování nabídku, aby se stal panským lékařem ve Falknově. Kromě hraběcí rodiny měl na starost péči o pacienty v širokém okolí. Dělal tuto práci rád a postupně tak poznával náš krásný region a zdejší obyvatele. Jako mladík

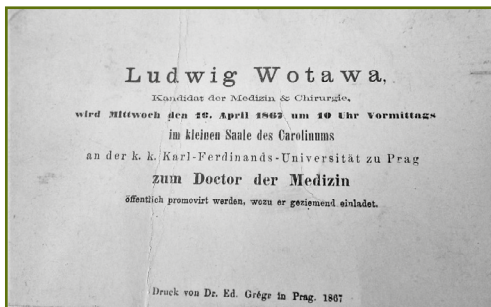
dne 18. června 1871. Obřad zde byl velkolepý a svatební hosté doprovodili novomanžele až do Falknova. Traduje se, že doprovod tvořilo až sto kočárů.

Rodina dostala byt v č. p. 168, což byl tzv. Amtshaus. (úřednický dům - viz Bedenkbuch der Stadt Falkenau 1841– J. Kórbí str. 108). Dům vlastnili Nostitzové a byly zde kanceláře a byty pro úředníky. Byt Wotavů byl velký, s výhledem na zámecký park směrem do míst, kde dnes stojí městská tržnice. V tomto

domě se také narodily všechny děti Wotawů. První syn Ludvík František dva měsíce po narození v roce 1872 zemřel. Pro rodinu lékaře to byla velká tragédie a další dítě čekali až v roce 1880, kdy přišel na svět syn Adolf a později dvě sestry Albína a Anna. Kromě celé rodiny s nimi žily dvě služebné a kočí Johann s manželkou. Ten byl skutečně „pravou rukou“ pana doktora a dovedl mistrně řídit kočár a v zimě i sáně. Při častých cestách za pacienty se mezi nimi vyvinulo přátelství. Johann s manželkou byl přítomen při společných večeřích a vnášel do posezení pěknou atmosféru. Albínu a Annu učily vychovatelky česky a francouzsky. Rodině se poměrně dobře vedlo, a proto Ludvík Wotawa s ohledem na budoucnost svých dětí koupil v roce 1887 na nejlepším místě ve městě, na Starém náměstí dva domy. První č. p. 67 byl rohový tzv. Herrenhaus, pozdější bufet Koruna a o dva roky později pořídil druhý, sousední č. p. 68. Dnes je to známá restaurace Koruna. Ordinaci měl stále v Amtshausu. Na chodbě stála velká vyřezávaná skříň, kde byly pečlivě uloženy výbavičky pro malé narozené děti. Šila je manželka Anna se svojí služkou. V zavinovačkách byly modré nebo růžové stuhy, podle toho, zda byly pro chlapečky nebo děvčátka. Pan doktor při výjezdech k porodům vždy neopomněl s sebou šatičky vzít a rodinu a novorozeně těmito obdarovat a přirozeně při tom zapomněl převzít za porod honorář. Hlavní příjem měl z titulu panského lékaře. Pokud by neléčil rodinu Nostitzů, pravděpodobně nikdy nezbohatne.

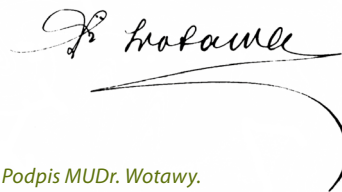
Velice se staral o to, aby jeho děti ve zdejších německém prostředí nezapomněli mluvit česky. Sám dovedl velmi vtipně odpovídat na otázku, proč jako Čech má ve jméně dvě dvojité w. Vysvětlil, že tato „wé“ se v obrozenecké době psala v češtině zcela běžně a navíc, že jméno Wotawa pochází už z roku 1636, kdy ho obdržel jeho předek podle řeky Otavy, které se říkalo Votawa. A dodal, že se říká „vostuda“ a ne „ostuda“. Pokud by jméno poněmčil na Otavu, byl to Krummet a to by nedávalo smysl. Nejenom, že se cítil Čechem, ale dbal na to, aby i jeho děti hovořily touto řečí. V tehdejší Falknově nebyla česká škola, proto poslal svého syna Adolfa již v šesti letech do Prahy, aby se řádně naučil česky. V Praze bydlel u strýce a absolvoval zde také gymnázium. Měl pokračovat jako otec studiem na lékařské fakultě a přejít do služby Nostitzům. Po roce však zjistil, že mu více vyhovují práva, kam přestoupil. Absolvoval je s výtečným prospěchem. Za vyznamenání obdržel od rektora zlatý prsten s rubínem. Byl sportovně velice nadaný, za studií v Praze absolvoval několik cest na kole do Falknova. Tato zdatnost přispěla k tomu, že nastoupil jako c. k. policejní konceptní praktikant na pražské policejní ředitelství. Později přesídlil do Karlových Varů, ale již jako správce tamějšího policejního komisařství. Počátkem roku 1937 byl jmenován policejním ředitelem v Plzni, kde byl po nacistickém vpádu penzionován. To však je jiná kapitola, kterou popsala jeho dcera Marie v knize „Karlovarské střípky – klípky“.

Je potřeba říci, že vzdělání v rodině Wotawů patřilo vždy mezi priority i v následujících generacích. Rodina ve Falknově žila šťastně a velice společensky. Do svého domova zvali mnohdy přátele a těšili se velké úctě a vážnosti. MUDr. Wotawa byl velkým labužníkem a zejména miloval zvěřinu, které bylo v Nostitzovských revírech dostatek. V Itálii objednával jablka a v Terstu zelenou kávu. Pochoutkou byli raci až z Haliče a jehňata z jižních Čech. Po každé oslavě si všichni pochutnávali na „Jägertorte“, což byla specialita jeho manželky. Byl také štědrým mecenášem a nikdy nechyběl na seznamu dárců pro nezaměstnané, stávkující a v dalších humanitárních sbírkách. Byl předplatitelem novin Glücklich, Vpřed a Volné slovo. Měl silně vyvinutý sociální smysl a vrozenou eleganci. Povahy byl veselý, rád se bavil a zpíval. Byl vyšší postavy, měl

Promoční oznámení MUDr. Wotawy.

Podpis MUDr. Wotawy.

uzavřel život jedné výrazné osobnosti starého Falknova, úzce spojené ze sokolovskou větví rodu Nostitzů. S osudy jeho rodiny a příbuzných jsem se také seznámil. Musím konstatovat, že jsou to vzdělaní a význační lidé, i když dnes již bez šlechtického titulu. Přesto je znát, že v jejich žilách koluje ušlechtilá krev. Jsem rád, že jejich pradědeček Ludvík zanechal v našem městě a regionu tak výraznou stopu, i když donedávna málo známou.

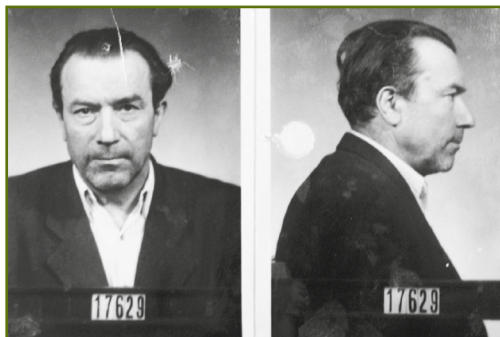
Jan Rund

Tzv. „protistátní“ skupina Michala Kičery

Po roce 1948 se díky nespokojenosti s novou komunistickou vládou dostávají do konfliktu s režimem různí lidé po celém Československu. Sokolovsko by se sice v té době dalo nazvat baštou nového systému, i zde se ale objevily případy takzvaného protikomunistického 3. odboje. Jedním z nich se stala činnost sokolovského trafikanta Michala Kičery. Kičera pocházel z Podkarpatské Rusi, za druhé světové války bojoval na východní frontě v 1. čs. armádním sboru, kde utrpěl několik zranění, například v bitvě u Kyjeva. V důsledku zranění byl částečně invalidní a po válce se pak přestěhoval do Falknova (dnešní Sokolov), kde jako spolumajitel místního hotelu Svoboda (na rohu Starého náměstí) žil se svou ženou Annou. V roce 1947 mu ale byla přidělena pouhá trafika a kvůli zhoršujícímu stavu jeho nohy začal mít problémy s alkoholem. K těm ho vedly i pocity křivdy, že jako ke komunistovi a válečnému veteránovi se k němu strana a stát nezachovaly spravedlivě, což se ještě umocnilo po únoru 1948.

Odbojáře z něj udělalo jedno důležité setkání. V roce 1949 se v hotelu Svoboda obchodně shledal s Miroslavem Zlámalem, bývalým kapitánem slovenské armády a shodou okolností také agentem americké centrály CIC. Zlámal mu měl vyprávět o Angličanech, Američanech a Francouzích, kteří brzy přepadnou ČSR a plánují pro bývalé zahraniční vojáky smrt oběšením (evidentně potřeboval Kičeru vystrašit, aby dal dohromady odbojovou skupinku). Jediné spasení prý existuje ve vytvoření protistátní skupiny. Kičera váhal, neuměl totiž číst a psát. Nakonec ale souhlasil a tím se otevřela cesta ke vzniku jedné z několika zajímavých protikomunistických skupinek v regionu.

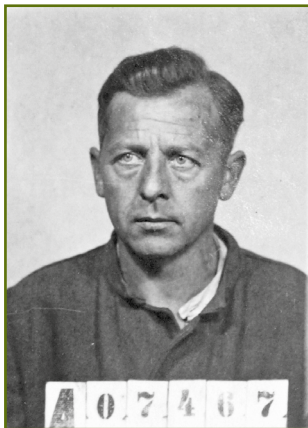
Základem bylo najít nějaké osoby „nesposlehlivé pro nové lidově – demokratické zřízení“. V té době se mohlo jednat o tzv. „vyakč-něné“ důstojníky armády, příslušníky církve

Vězeňská fotografie Michala Kičery.

Josef Kotva v uniformě poručíka předválečného Československa.

Josef Kotva jako politický vězeň v 50. letech.

pravidelně kupoval cigarety. Kotva následně šel za dalším adeptem, celkem zámožným lékárníkem Václavem Novákem, a ten mu pomoc přislíbil též. Nezapomněl straně totiž obvinění z provolávání pobuřujících a rozvratnických hesel na všesokolském sletu v Praze roku 1948, a to i přes prokázání jeho nevin. Tohle už byla akceschopná skupina.

Čeněk Zuna se svou manželkou v předválečné době.

a hlavně politické oponenty. Kičera na začátku hledal mezi svými známými a přáteli. Jako první zašel za Jaroslavem Holečkem, úředníkem chemičky, neboť věděl, že se ho znatelně dotklo vyloučení z organizace Sokol. Společně hledali další vazby. Holeček se vydal za „vyakčněným“ důstojníkem z povolání Josefem Kotvou, který se přidal, ale záležitost bral na lehkou váhu. Podobně se připojil i Kotvův dlouholetý přítel Čeněk Zuna, též „vyakčněný“ důstojník, který byl osloven Kičerou, když u něj

Jedním z prvních úkolů od kapitána Zlámala bylo sehnat finance a kontaktovat za tím účelem dva lidi v Chebu, obchodníka Winteru a jeho pomocníka Housku. Zřejmě v březnu či dubnu 1949 přijel do Chebu, do Winterova obchodu, muž, jenž se představil jako Tomáš (hesla pro skupinu byla dána jako „Garigoue“ a „Ela“, proto Tomáš). Byl to Josef Kotva, který přijel se špatně čitelnými instrukcemi na průpisovém papíře. Za úkol měl sehnat 10 000 Kčs, součástky na výrobu vysílací stanice a osobu mladší 20 let ochotnou absolvovat kurz pro její obsluhování. K tomu Wintera a Houska obdrželi dotazníky ohledně hospodářského a politického života v Chebu. Kotva však netrval na jejich vyplnění, protože zatím nechtěl provádět špiónáž, tedy ne takto zřejmou. Wintera instrukcí nedbal a při druhé Kotvově návštěvě mu sdělil, že nic dělat nebude. Kotva tak alespoň dal do společné pokladny skupiny 500 Kčs ze svého s tím, že jsou od Wintery z Chebu. První kontakt tedy nevyšel. Je třeba podotknout, že Wintera znal osobně Zlámala, který ho zkusil zapojit do protistátní činnosti již dříve, Wintera však odmítal. Poněkud úspěšnější byl Jaroslav Holeček, který kontaktoval několik adres v Karlových Varech a získal 1000 Kčs. Novák přidal celkem asi 12 000 Kčs, Zuna 5000 Kčs.

Čeněk Zuna v době svého věznění v50. letech.

Mezitím se situace komplikovala. Míra alkoholismu vedoucího skupiny Michala Kičery překračovala meze, hlavně bezpečnostní. Opilý Kičera se rád nahlas chlubil protistátní činností či komunikací se zahraničními agenty a ztrácel kontakt s realitou. Zatím ještě bez závažnějších následků. Často se za své chování musel omlouvat, popřípadě ho omlouvali Kotva se Zunou, kteří mu jako vojáci zřejmě více rozuměli.

Kolem léta 1949 se Kičerovi ozval Zuna, že by dokázal sehnat součástky pro vysílací stanici, která by umožnila přenos zpráv rovnou do zahraničí. Sestavení stanice měla skupina v plánu již zřejmě od počátku, avšak nikoliv dle úkolů kapitána Zlámala, ale z vlastní iniciativy. Kičera bez přesvědčování souhlasil, Zuna součástky vybral na skladišti jedné likvidované firmy, zakoupil a přes Housku je předal do opatrovnictví Rudolfovi Mirko, čímž jej též zapojil do odboje. On sám se mu nabízel, že by mohl přesvědčit ke spolupráci nějaké finančníky z Kraslic. To se mu sice nedařilo, ale ostatní ubezpečil, že to zvládne. Mirko bydlel ve stejném domě v Sokolově jako Houska a zároveň v sousedství Kičery.

Koncem srpna se jednou večer potkali před domem, Mirko přinesl krabici, již mu přinesl neznámý motocyklista (Houska) pro Kičera. Ten druhý den zjistil, že je naplněna součástkami, konkrétně např. kondenzátory, svazky kabelů, porcelánovými tyčinkami nebo malými transformátory. Několik věcí k sestavení stanice věcí přesto chybělo, jako třeba kostra nebo akumulátory. V trafice ho navštívil muž, dal mu vědět heslo a představil se jako úředník Houska a ptal se ho, zda krabici obdržel. Stejnou otázku mu pak položil i Zuna, který ho i utvrdil v tom, že na Housku je spolehnutí a že on součástky sehnal až z Chebu. Kičera je předal Holečkovi a dál se o ně nestaral. Holeček chtěl vysílačku sestavit, ale samotnému se to nedařilo a neodvážil se někoho požádat o pomoc.

V září byl Kičera náhle zatčen, ne však z důvodu členství ve skupině, ale pro podezření z napomáhání sokolovskému kapucínovi Frgalovi s ilegálními útoky do zahraničí. Co se dělo se skupinou v průběhu jeho vazby v pražské Pankráčské věznici, nemohl vědět. Ta se ihned po Kičerově zatčení radila o své budoucnosti, StB mohla z Kičery dostat cokoliv. Kotva se chtěl co nejdříve zbavit vysílačky, hmotného důkazu. Především lékárník Novák ale zachoval chladnou hlavu, uklidňoval ostatní a Kičerově ženě, která se ocitla bez prostředků, pomohl 500 Kčs.

Bezpečnost sice Kičerovi prozatím nic neprokázala a propustila jej, ale jeho zájem na věci značně opadl. Tou dobou byl nejen nemocen, ale ztratil i kontakt se Zlámalem. Zunu pak zajímalo, co bude s vysílačkou. Kičera nařídil Holečkovi, aby ji zahodil do řeky a taky vše hodlal ohlásit na SNB, to ale pod Zunovou pohružkou neudělal. Holeček část součástek odevzdal Kotvovi, který se jich zbavil v šachtě Bohemie, a Mirkovi, který je vyházel na cestě ke švagrovi za jízdy do řeky v oblasti Pruněřova.

Kičerovi ze zahraničí dále chodily tajné zprávy, které se daly přečíst pouze po nahřátí nad vařičem. Obsahovaly pokyny, které sestávaly ze shánění financí a sestavování seznamu veřejných činitelů, vedoucích osobností průmyslových podniků, SNB a armády. Poslední dvě části sepisoval sám Kičera, seznam mu pomohl doplnit Holeček a společně dokonce uvažovali o zasílání výhružných dopisů. Interakce ještě proběhla mezi Novákem a Holečkem. Ten přinesl Novákovi letáčky o vypsání nových voleb v ČSR pod patronací OSN a se svojí manželkou a Holečkem je rozdával po okolí. Jeden podepsaný poslal na americké velvyslanectví do Prahy.

Od té doby skupina prakticky žádnou činnost nevyvíjela, naopak začala s likvidací důkazů. StB však měla celou skupinu s velkou pravděpodobností již nějaký čas v hledáčku a čekala jen na vhodný okamžik, kdy zasáhne. Jako pro prvního si přišli tajní policisté 20. listopadu 1951 pro Čenka Zunu, kterého již několik týdnů předtím sledovali, neboť hodlal převést přes hranice na západ svého známého. Zuna byl zatčen ve svém bytě a převezen do Chebu ke krajskému soudu k výslechu.

Počátkem roku 1952 byl v souvislosti se Zunovým zatčením vyslýchán i Josef Kotva, byl ale propuštěn, evidentně však proto, aby StB dove-

dl k dalším členům. Kotva po návratu z výslechu na StB v Karlových Varech varoval Kičera a Holečka, že je vyšetřován a že je všechny čeká vězení. Jediným východiskem se mu zdál společný útěk na západ. Kičera však Kotvovi v tomto nedůvěřoval, navíc byl přesvědčen, že je Kotva udal. Možnosti útěku se tak rozhodl najít sám. 12. února vyhledal jednoho povozníka v Sokolově a ten ho seznámil s Němcem, který ho prý převede přes hranice. Dal mu 5000 Kčs a odešel s ním do Bukovan a odtud do Chebu, kde jej však 16. února StB zadržela. To je asi jediné, co si Kičera z události pamatoval. Celou dobu byl totiž tak opilý, že sotva stál na nohou. Vybavoval si jen své následné probuzení ve vazbě.

Kotva, zklamán nezájmem o společný útěk, vymyslel něco úplně jiného. 12. února se nevrátil z práce domů a odjel do Krajkové za kamarádkou, aby si s ní popovídal a snad se trochu uklidnil. Pak si vypůjčil běžky a plánoval sebevraždu oběšením, asi někde v lese. To i přesto, že nelegálně vlastnil pistoli Singer s ostrými náboji, kterou z obavy z domovní prohlídky nosil u sebe. Nakonec si ale vše rozmyslel, pistoli zahodil do řeky Svatavy u Oloví a na lyžích se vrátil nakonec živý domů. 14. února 1952 byl pak doma příslušníky StB zatčen. Za přítomnosti manželky, tchána a otce byla u něho provedena domovní prohlídka. Poté se mohl naposledy najít a rozloučit se s rodinou. Jeho otec mu ještě stačil říct, aby při výslechu nic nezapíral. První dny ve vězení zřejmě velice trpěl, a to nejen psychicky, ale zřejmě i fyzicky, vzhledem k používaným výslechovým metodám StB. 21. února o deváté hodině ranní se tak pokusil znovu zabít. Ze dvou k sobě svázaných kapesníků si přichystal oprátku, když vězeňský strážmistr náhodou kukátkem nahlédl do jeho cely. Rychle otevřel dveře a Kotva se snažil smýčku schovat. Zjistilo se, že i když se normálně vydává vězňům jen jeden kapesník, Kotva si při převlékání svůj osobní tajně ponechal. O sebevraždu se pokusil ještě jednou, a to při nástupu trestu, kdy si chtěl ublížit prudkými ranami hlavou do zdi. Trýzeň ve vazbě prožíval i Kičera. Opakovaně prodělával abstinenční příznaky, derílie, nucení ke zvracení. Zhoršil se i stav jeho nohy, nyní v ní měl otevřenou ránu. V úvahu přicházela i amputace, ke které naštěstí nedošlo.

Další zatčení následovala. 10. března 1952 byl zatčen Jan Wintera, 28. března Václav Novák, 7. května si StB přišla pro Jaroslava Holečka a o den později pro Rudolfa Mirko. Společně s nimi byli zatčeni 2 muži, Kamil Dusbaba a František Gírsa, kteří spolupráci se skupinou odmítli v jejím počátku, jejich zločinem bylo nenahlášení celé události Státní bezpečnosti. Všichni byli postupně převezeni na KV-StB v Karlových Varech, kde byli podrobeni výslechům.

Hlavní proces se konal u Státního soudu v Praze, konkrétně u jeho odbočky v Karlových Varech. Někteří členové byli odsouzeni k opravdu vysokým trestům, vycházely totiž najevo krom činnosti skupiny i ve-dlejší prohrěšky, jako převody lidí na západ, rozdávání letáček nebo okrádání státu o peníze na daních. Na druhou stranu tresty například Dusbaby a Gírsy byli v porovnání zanedbatelné. Rozsudek byl neúpros-

Josef Kotva (zcela vlevo) v Sokolově počátkem 90. let coby činovník tělovýchovné organizace Sokol.

Čeněk Zuna (zcela vlevo) patřil k legendám sokolovského volejbalu. Zde v roce 1991 při setkání s pány Procházkou, Rundem a Divíškem.

ný: Michal Kičera 15 let, Václav Novák 13 let, Josef Kotva 12 let, Čeněk Zuna 11 let, Jaroslav Holeček 10 let, Rudolf Mirko 6 let, Jan Wintera 2 roky, František Girska 1 rok a Kamil Dusbaba 1 rok.

Po tomto rozsudku byla ještě Kičerovi a Novákovi doba pobytu ve vězení snížena na 10 let. Nechyběly samozřejmě ani vedlejší tresty. Každému byla udělena pokuta ve výši 10 000 Kčs, která mohla být nahrazena 1 měsícem odnětí svobody (kromě Kičery, kde tato možnost neexistovala vůbec, a Nováka, u kterého pokuta dělala 30 000 Kčs a mohla být nahrazena 3 měsíci odnětí svobody), a trest v sobě obnášel i konfiskaci veškerého majetku a ztráty občanských práv. Dalším bodem rozsudku bylo dáno, že se dotyční nesmějí po zbytek života pohybovat v krajích Plzeňském a Karlovarském.

Následně byli rozvezeni do nejobávanějších věznic v tehdejším Československu. Čekaly je areály Valdic, Příbrami, Jáchymova a Leopoldova. Kotva, Zuna, Mirko a Holeček se navíc zúčastňovali protestních stávek a hladovek. Většina se dostala na svobodu v roce 1960, hlavně kvůli amnestii. Rudolf Mirko se dostal ven už v roce 1957 na podmíněčné propuštění. Zkušební dobu jim odpustila druhá amnestie Novotného z r. 1965 a mohli se tak vrátit do svých domovů.

Konkrétní pokračování má v Sokolově rodina Čeňka Zuny. Jeho manželka „Manka“, jak jí přezdíval, před jeho návratem čelila tlaku pro rozvod, musela tajně vykoupit svůj majetek za finanční pomoci příbuzných a z nouze pracovala ve sběrných surovinách, aby sotva dokázala uživit své dvě děti, Evu a Čeňka mladšího. Čeněk byl navíc problémové dítě a musel odjet za strýcem do Liberce, aby se nedej bože nedostal do křížku s StB jako otec. Odjezd byl nutný také kvůli cejchu rodiny politického vězně, Manka se snažila dostat syna pryč od celé záležitosti, Podobně na tom byla i starší dcera Eva na sokolovském gymnáziu, ta ale zůstala v Sokolově, dokud se neprovdala a neodstěhovala do Lokte. Zuna starší s Josefem Kotvou zůstali přáteli a jejich rodiny stejně tak. Cesty se rozešly až v generaci jejich dětí, kdy se Zunovy děti odstěhovaly a Kotvův syn Vladimír odjel za nevěstou do jihočeské Kaplice.

Markéta Šteková

Chlum Svaté Maří a obětiny

O tomto významném poutním místě našeho regionu toho jistě již bylo mnoho napsáno, ale z hlediska votivních darů se velké pozornosti místu nedostalo. Víme, jak místo vzniklo - dochovala se legenda o řeznickém tovaryši, který při cestě z Chebu do Falknova opakovaně nalezl v lískovém keři dřevěnou gotickou sošku. Poté i o zbloudilém tovaryši bednářském, kterému se tu zjevila Panna Maria a ukázala mu cestu domů, když jí slíbil, že se bude kát za své hříchy. Víme, že jediný původně český rytířský Řád křížovníků s červenou hvězdou založený sv. Anežkou Přemyslovnou zde působí od 14. století, známa je tedy předhusitská tradice místa i např. divadelní hra Loupežníci z Chlumu. Rovněž slavné chlumské poutě, ale hlavně ona zázračná soška sedící (trůnící) korunované Madony chlumské (něm. kulmské, kulmenské, též Marie z ořeší) ze 13. století, která stojí za proslulostí zdejšího mariánského místa. Právě kvůli ní sem po staletí putují četní poutníci a právě ona poutní chrám Nanebevzetí Panny Marie a sv. Máří Magdalény (později rozlehlý barokní komplex povýšený na probošství, postavený dle plánů Kryštofa Dientzenhofera) učinila jedním z nejuctívanějších center křesťanských poutí, trvajících dodnes. Ano, máme v kraji i další taková poutní a uctívaná místa - Skoky u Žlutic, Maria Loreto u Chebu, Teplá, dříve Mariánská u Jáchymova. Ale tradice je nejstarší (snad vedle Skoků a Panenky Marie 'skákové') v ČR nejznámější právě v 'Mariánském' Chlumu.

Dobový pohled na poutní místo v Chlumu Sv. Maří.

Zvyk přinášet votivní dary, obětiny jako projev díkůvzdání za pragmatickým účelem jejich příznivého naklonění uctívanému je prastará univerzální věc. Jen předkřesťanské rituální obětování zvěře a dobytka, popř. lidských obětí nahradily sofistikovanější předměty úcty kultovním místům Boží milosti. Jsou výrazem snahy vykoupení viny či poděkování za přežití, vyléčení a záchranu života. Název je z latinského ex voto - dle slibu, 'pokud mi pomůžeš, tak ti obětuji'. Náboženské přesvědčení až

Maria Kulmská.

a pro turistický ruch pak také obrovský přínos ekonomický. Poutě (v ČR dnes okolo 600 poutí ročně) tak přinášely obživu mnoha výrobcům a nutné se bylo o poutníky a votanty (prosebníky) postarat i jídlem, pitím a noclehem. Řemeslníci reagovali na poptávku po votivních darech, a tak se nejrůznější devocionálie staly výnosným artiklem a až 'poutním uměním'. Vedle děkovných tabulek, křížů, růženců, květin, obrazů, podmaleb na skle, voskových obětín to byly i figuríny, dřevorezby, šperky a někteří zbožní šlechtici či vysoký klér po smrti obětovali dokonce ve stříbrných schránkách ten nejcennější projev úcty – své srdce aj. Poutníci se naopak zásobovali zase upomínkami na vykonanou cestu a na odbyt dobře šly nejrůznější dárky z pouti v podobě sošek, skla a keramiky (malovaných talířů a hrníčků), svécenin, křížků, svatostek a poutních odznaků, klášterních prací řeholníků, kroupnek a škapulířů, mědirytin a svatých obrázků, amuletů, modlitebních knížek, relikviářových schránek

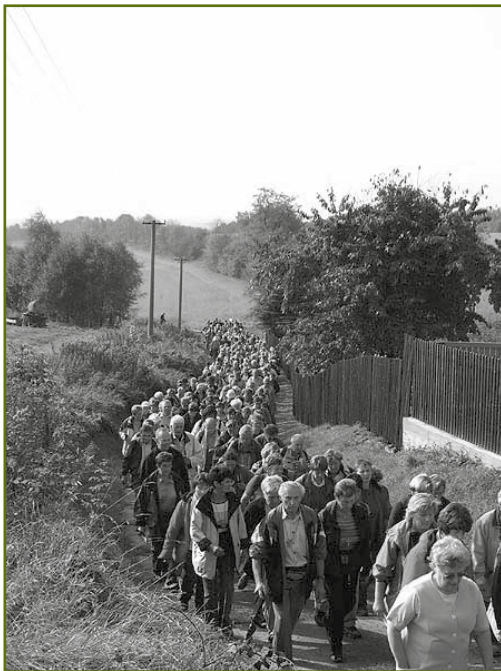
magie daru je do současnosti zřejmým motivem vykoupení prosebníkových přání na místech, kde je možno vstoupit do kontaktu s nadpřirozenem a být vyslyšen, většinou než kdekoliv jinde. Jako svatá tak byla uctívána kultovní místa, kde Bůh prostřednictvím různých zázračných sošek, relikvií světců či obrazů aj. „může na nabízenou oběť pohlednout milostivěji a přijmout ji“. Takto navštěvovaná a promodlená místa ve světě např. Jeruzalém, Lurdy, Czenstochová, Medžugorje nebo Santiago de Compostela (u nás Svatá Hora u Příbrami, sv. Hostýn, sv. Kopeček u Olomouce, Stará Boleslav, Bohosudov, Klokoty, Kájov, Římov, Sloup, Zašová, Křtiny, Hejnice, Bechyň atd. atd.), kam směřují ve velkém poutníci, byla a jsou i centry upomínkového obchodu, lidové zábavy. Vedle duchovního významu mají i velký význam společenský

a oltářníků, perníkových forem a výrobků z tragantu, růženců, medailonků, polykacích obrázků a mnohých dalších.

Avšak zpět k obětinám a tedy tomu, s čím lid na poutní místa přicházel a co donášel. Dary se dělily na prosebné, děkovné, kající, záslibné a zádušní. Pro Chlum sv. Maří to pak bylo třeba pro toto místo typické zavěšování ustřížených copů u mladých děvčat, chtějících počít, do výklenku za hlavní oltář nebo na krucifix v kryptě. Dalším prosebným úkonem specifickým pro Chlum bylo přinášení provazů z kostelních zvonů, proti hluchotě. Znamější však jinde je zavěšování berlí, holí, invalidních vozíků, ortéz a obvazů na důkaz vyléčení.

Poutní místa jako místa s nadpřirozenou mocí jsou od nepaměti spojována právě s plněním proseb, s vyléčením a zázraky. O síle až magické moci Panenky Marie Chlumské svědčí např. dobový záznam z let 1650–1675, kdy tu za 25 let napočítali celkem neuvěřitelných 634 !! těchto zázraků. V letech 1701–1710 přišlo ke kostelu celkem 1657 procesí, kterých se zúčastnilo na 718 347 věřících. A jeho oblibu nedokázaly omezit ani reformy císaře Josefa II. V letech 1785–1795 bylo zakázáno konání veškerých poutí, přesto se počet poutníků přicházejících ke kostelu pohyboval v počtu 39 až 56 a půl tisíce. Oblíbené místo citelně zasáhlo až poválečné vysídlení původního německého obyvatelstva a komunismus, kdy koncem padesátých let 20. století byl objekt bývalého probošství dokonce přeměněn na ubytovnu budovatelů elektrárny Tisová a později byly jeho budovy využity jako depozitář sbírky církevního umění. Přesto dne 3. května 1958 byl celý významný areál poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie a sv. Máří Magdalény a přilehlého objektu chátrajícího probošství zapsán na státní seznam kulturních památek.

Devastace pokračovala až do revoluce a začátku 90 let minulého století, kdy se začalo s nápravou škod a vrátili se sem i křížovníci. Po roce 1948 také tento řád velmi utrpěl tvrdým pronásledováním za komunistického režimu, kdy řada jeho členů skončila ve vězení nebo v táborech nucených prací při uranových dolech. Mezi lety 1949 a 1989 došlo k poklesu počtu členů řádu z 53 na 13, po sametové revoluci se však začal obnovovat a v roce 2001 měl již členů 21. Ostatně i lidová zbožnost, ač málem potlačena, též přetrvávala. Zpřehraný kult, úcta, tradice i význam místa se také daří postupně obnovovat a trvá podnes. Další chlumecká pouť s česko-německou mší k počtě zdejší madony i s procesím, spojená s poutovými atrakcemi i poutním ruchem, se zde totiž konala letos 4. června (vikariátní 8.5.) s mnoha věřícími i těmi, co třeba jen vychází ze známého českého úsloví "na každém šprochu pravdy trochu..." nebo se přišli 'pouze' pobavit. A za vyřčení přání modlitbou např. " Nejsvětější Panno, nevěsto Ducha sv., prosím vypros mně u nejsv. Trojice všecko, co jest mně potřebno a užitečno k věčné spáse. Amen", přece nic (nebo zase tolik) nedáme...

Procesí v Chlumu roku 2007.

Pavel Vaculík

Dvanácté zastavení křížové cesty před restaurováním a po restaurování (viz článek na str. 2).

Prase divoké, foto Andrea Talarčíkové (viz článek na str. 24).